T.C.
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK
BAKANLIĞI

AMASYA VALİLİĞİ ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ

AMASYA

KENTLEŞME VE MEKANSAL İNCELEME RAPORU-2013

HEDEF2023
"Yaşanabilir Çevre ve Marka Şehirler"

İÇİNDEKİLER

1. AMAÇ 3
2. AMASYA'NIN TARİHİ 4
   2.1. TÜRK-İSLAM ÖNCESİ 5
   2.2. TÜRK-İSLAM DÖNEMİ 6
      2.2.1. DANİŞMENDLİLER DÖNEMİ 6
      2.2.2. SELÇUKLULAR DÖNEMİ 6
      2.2.3. MOĞOL EGEMENLİĞİ(İLHANLILAR DÖNEMİ) 7
      2.2.4. ERTANA BEYLİĞİ VE AMASYA BEYLİĞİ 7
      2.2.5. OSMANLI DÖNEMİ 7
      2.2.6. MİLLİ MÜCADELE YILLARI 9
      2.2.7. CUMHURİYET DÖNEMİ 9
3. AMASYA'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ 11
4. AMASYA'NIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU VE KÜLTÜREL YAPI 14
5. GELENEKSEL AMASYA EVLERİ VE ÖZELLİKLERİ 18
   5.1. AMASYA EVLERİ 18
      5.1.1. AMASYA EVLERİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ 18
      5.1.2. AMASYA EVLERİ KONUMLANMALARI VE SOKAK İLİŞKİLERİ 24
      5.1.3. AMASYA EVLERİ YAPIM TEKNİĞİ VE MALZEMELERİ 26
      5.1.4. AMASYA EVLERİ PLAN DÜZENLERİ 28
      5.1.5. PLAN TİPLERİ 31
      5.1.6. AMASYA EVLERİ CEPHE DÜZENLERİ 35
6. AMASYA'DA KENTLEŞMENİN MEVCUT DURUMU, BAŞLICA SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 50
   6.1. MEVCUT DURUM 50
      6.1.1. HACILAR MEYDANI MAHALLESİ 50
      6.1.2. AKBİLEK MAHALLESİ 52
      6.1.3. HIZIRPAŞA MAHALLESİ 54
      6.1.4. KURŞUNLU MAHALLESİ 56
      6.1.5. HACI İLYAS MAHALLESİ 57
      6.1.6. GÖKMEDRESE MAHALLESİ 58
      6.1.7. ÜÇLER MAHALLESİ 60
      6.1.8. YÜZEVLER MAHALLESİ 61
      6.1.9. ŞEHİRÜSTÜ MAHALLESİ 63
      6.1.10. DERE MAHALLESİ 64
      6.1.11. SOFULAR MAHALLESİ 65
      6.1.12. SAVADİYE MAHALLESİ 65
      6.1.13. ŞAMLAR MAHALLESİ VE İHSANİYE MAHALLESİ 66
      6.1.14. BAHÇELERİÇİ VE ELLİBEŞEVLER MAHALLELERİ 67

6.2. TESPİT EDİLEN BAŞLICA SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 67
6.2.1. YAPILAŞMADAN KAYNAKLANAN SORUNLAR 67
6.2.2. TARİHİ DOKUNUN YIPRANMASINDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR 68
6.2.3. ULAŞIM VE TRAFİKTEN KAYNAKLANAN SORUNLAR 69
6.2.4. TARIM, HAYVANCILIK VE SANAYİ KAYNAKLI SORUNLAR 70
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 71

1. AMAÇ

Basit tanımıyla kentleşme kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması demektir. Köyden kente göçlerle kentsel nüfus artmaktadır. Fakat kentleşme kavramını sadece nüfus hareketlerindeki değişim şeklinde algılamak gerçekçi değildir.

Kentleşme, nüfus ile birlikte toplumdaki sosyal ve ekonomik bir dönüşüm olarak değerlendirilmelidir. Sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan gelişmiş, kalkınmış, farklılaşmış, örgütlenmiş ve belirli bir kültüre sahip toplumun oluşturulmasıdır. Kentsel toplumlar oluşturulurken sürekliliğin sağlanabilmesi ve kentlerin nesiller boyunca yaşatılabilecek şekilde planlanması temel amaç olmalıdır.

Son zamanlarda ülkemizde özellikle fiziksel anlamada Planlı Kentleşmenin ve Altyapının önemine olan farkındalık artmaya başlamıştır. Yerel idareler ve Bakanlığımız tarafından yürütülmekte olan Kentsel Dönüşüm ve Altyapı çalışmalarıyla da afetlerde meydana gelebilecek olası risklerinden kurtarılmış kentler ve mevcut durumlarda yapılan değerlendirmeler sonucunda sağlıksız, güvensiz, altyapı yoksunu bölgelerden arındırılarak daha sağlıklı, sağlam, güvenilir, estetik yaşam alanların oluşturulması amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda hazırlanan raporun amacı, ülkemizdeki kentleşme sürecinde Amasya'nın sahip olduğu potansiyelleri ortaya koymak, kente genel bir bakışla bundan sonraki kentleşme çalışmalarında çözüm bulunması gereken başlıca sorunları tespit etmek ve çözüm yollarını geliştirmede ön çalışma niteliği taşımaktır.

Resim 1. Amasya Genel Görünü

2. AMASYA'NIN TARİHİ

Amasya'da yerleşimin M.Ö.13. bine kadar ulaştığı düşünülmektedir. Bu dönemden günümüze, birçok devletin bu bölgede egemenliği görülmektedir. Hitit döneminden başlayarak Amasya önemli bir merkez olmuştur. Pontus Krallığı'na başkentlik yaptığı dönemde daha da gelişmiş, önemini Roma ve Bizans devrinde de sürdürmüştür. 1075 yılında Amasya'da, Danişmendli egemenliğiyle, yeni bir dönem başlamıştır. Daha sonra Selçuklular, İlhanlılar, Ertana Beyliği ve Amasya Beyliği, en nihayetinde Osmanlı İmparatorluğu Amasya'da söz sahibi olmuştur. Türk döneminde Amasya, birçok kez önemli görevler üstlenmiştir. Çelebi Mehmet devrinde, bozulan Anadolu birliğinin yeniden kurulmasında ve milli mücadele yıllarında, vatanın kurtarılmasında Amasya etkin rol oynamıştır. 22 Haziran 1919'da, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından imzalanan Amasya Tamimi'nde alınan kararlar, bağımsızlığa giden yoldaki ilk basamak olmuştur.

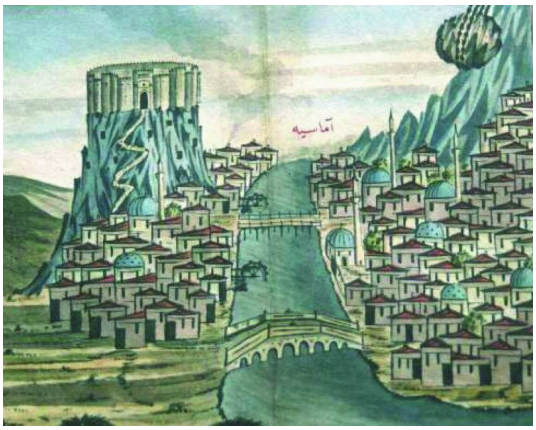

Resim 2. Kentin batı yönünü gösteren minyatür

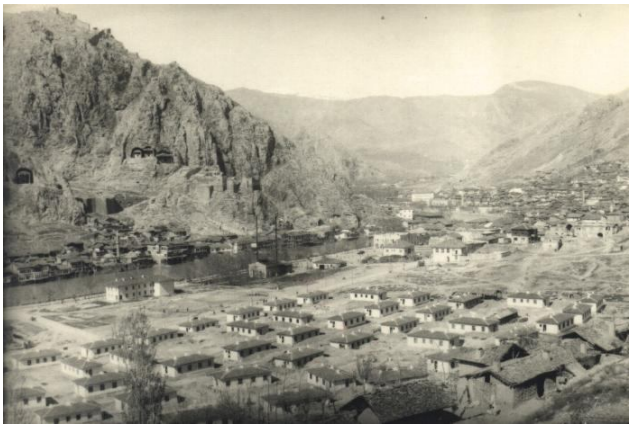

Resim 3. Amasya1948 kent görünümü

Resim 4. Amasya 1908 kent görünümü

Resim 5. Amasya 2005 kent görünümü

2.1. Türk-İslam Öncesi

Amasya'da son yıllarda yapılan araştırmalarında kentin, M.Ö. 13. binden, Paleolitik Çağ'ın sonlarından itibaren yerleşmeye ev sahipliği yapmaya başladığı anlaşılmıştır. Kent çevresinde bulunan höyüklerde Kalkolitik ve Erken Tunç Çağları ile Hatti Çağı kültürlerine ait yerleşimlerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Hitit belgelerinde M.Ö. 1200-1190 yılında meydana gelen göçlerle yanarak kül olan Hakmiş isimli bir şehirden söz edilmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bilgilere göre bu şehrin bugünkü Amasya olduğu düşünülmektedir. M.Ö. 2200'den sonra Hititler dönemine ait eserlerin en güzel ve en önemlilerinden bir kısmı Amasya'da, Mahmatlar Höyük'ünde yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmışlardır.

M.Ö.750'den sonra Frigler, tarihte bir güç olarak boy göstermeye başlamışlardır. Amasya Kalesi içinde bulunan seramik eserler Amasya'da Frigler'in varlığını belgelemektedir. Friglerden sonra Amasya'da, Kimmerler'in ve İskitler'in egemenliği görülür. M.Ö.591 yılında Med hakimiyetine giren Amasya'da, M.Ö.550'lerden itibaren Pers idaresi görülmektedir. Zamanla zayıflayan Pers İmparatorluğu M.Ö.333 yılında yapılan savaşta Büyük İskender ordularına yenilmiş ve yıkılmıştır. Amasya'nın içinde bulunduğu Kuzey Kapadokya (Pontus) bölgesi dışında Anadolu'nun büyük kısmı Makedonya Krallığı'nın hâkimiyeti altına girmiştir. İskender'in kısa süre sonra ölümü üzerine imparatorluk içinde büyük iç karışıklıklar yaşanmıştır. Bu gelişmeler devam ederken, M.Ö.301 yılında Pers kökenli Mithridates Ktistes, Pontus Devleti'ni kurmuş, M.Ö.291 yılında alınan Amasya bu yeni devletin başkenti olarak seçilmiştir. Şehir bu şekilde M.Ö.150-120 yıllarına kadar Pontus Devleti'ne başkentlik yaparak gelişmiştir. Amasya'nın Pontus dönemindeki adı "Amasseia"dır.

Başkent olduğu süre içerisinde Amasya sürekli gelişen bir şehir olmuştur ve bir kültür merkezi haline gelmiştir. Öncelikle savunmaya önem verilmiş, mevcut sur duvarları güçlendirilerek kullanılmıştır. Pontus döneminin en ilgi çekici özelliği, günümüzde de ilgi odağı olan, kayalara oyularak yapılan anıt mezarlardır. Pontus Devleti egemenliği sona erdikten sonra Amasya toprakları Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisine dâhil edilmiştir.

Amasya M.Ö.47 yılından sonra, yüzyıllarca Roma İmparatorluğu'na ve daha sonra da Doğu Roma İmparatorluğu'na ait bir bölge olarak varlığını sürdürmüştür. Roma İmparatorluğu döneminde, eyalet statüsündeki Amasya aynı zamanda eyaletler arası yol sisteminin de merkezi konumuna gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Amasya, Doğu Roma İmparatorluğu'nda, on bir livadan oluşan vilayetin merkezi

konumuna gelmiştir. Roma ve Doğu Roma İmparatorluğu idaresinde Amasya'da, pek çok kilise, köprü ve mezar yapıldığı bilinmektedir.

Amasya topraklarına yapılan Müslüman akınları zamanında Amasya sürekli olarak mücadeleler yaşamış, Müslüman Araplar ile Bizans arasında devamlı el değiştirmiştir. Bu dönemde Arapların verdiği mücadele, yeni yerleşim yerleri bulmaktan öte, kısa süreli akınlar ve yağmalarla İslam dininin yayılmasını sağlamaktır. Bu nedenle Araplar şehir üzerinde tam bir hâkimiyet kuramamışlardır.

2.2. Türk-İslam Dönemi

1071 yılında Malazgirt Zaferi ile Türkler Anadolu topraklarına girmiş ve bu toprakları yurt edinmeye başlamışlardır. Sağlam bir strateji ile hareket eden Selçuklular, hızlı bir şekilde ilerleyerek, Anadolu topraklarında söz sahibi olmuşlardır. Fetihleri yapan komutanlar, Selçuklu Devleti'nin izni ile, kazandıkları topraklarda bağımsız beylikler kurmuşlardır. Bu dönemde, Amasya'da ilk olarak Danişmendliler'in varlığı görülmektedir. Sonrasında Selçuklular, Anadolu'daki Moğol egemenliği sırasında İlhanlılar, daha sonra Ertana Beyliği ve Amasya Beyliği, sonrasında ise Osmanlı İmparatorluğu Amasya'da hüküm sürmüştür. Milli mücadele yıllarında önemli görevler üstlenen Amasya, Cumhuriyet'in kurulmasına da katkıda bulunmuştur. O günden bugüne Amasya, Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı bir vilayet olarak yaşamını devam ettirmektedir.

2.2.1. Danişmendliler Dönemi

Melik Ahmet Danişmend Gazi tarafından, 14 Şubat 1075 yılında alınan Amasya'da, bu tarihten itibaren Türk egemenliği görülür. Danişmendli Vakfiyesi'ne göre Amasya'da bahçeler düzenlenmiş, surlar ile birlikte bir köprü ve bir saray inşa edilmiştir. Amasya, Danişmendliler zamanında "Amâsiyye" ve "Şehr-i Haraşna" olarak anılmıştır.

2.2.2. Selçuklular Dönemi

Selçuklular döneminde, Amasya'daki ilk imar hareketleri I.Mesud döneminde kalede ve şehir içinde çeşitli onarımlar yapılmıştır. Sultan Mesud'un "Simre" adını verilen yerleşim yerini kurarak şehri bu yeni yerleşim yerinden yönettiği bilinmektedir. Bu yeni yerleşimin Amasya ile aynı olmayıp, onun yakınında gelişmiş olabileceğini belirtmektedir. Buna göre asıl Amasya, Yeşilırmak'ın kuzeyinde yer alan İçkale'den ibarettir. Simre ise Yeşilırmak'ın güneyinde, İçkale'nin yakınında bulunan mahallelerin tamamıdır.

2.2.3. Moğol Egemenliği (İlhanlılar Dönemi)

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in isteği üzerine Amasya'da imzalanan anlaşmayla, Anadolu topraklarının büyük bölümü Moğol idaresine geçerken Amasya valiliğine, 1237-1246 yıllarında Amasya kalesi dizdarı olan Seyfeddin Turumtay getirilmiştir. 1258 yılında Moğol imparatoru Mengü Han'ın ölmesiyle imparatorluk topraklarında dört devlet kurulmuş, bu dört büyük devletten biri olan İlhanlılar İl Han Hülagü'nün yedi yıllık saltanatı sırasında Anadolu'yu işgal ederek hakimiyetleri altına almışlardır. İlhanlılar'ın Amasya'daki egemenliği 1341 yılına kadar sürmüştür. Amasya'da İlhanlı egemenliği sırasında , bir kısmı günümüze ulaşmış, önemli eserler meydana getirilmiştir. 13.yüzyılın sonları genel olarak, Anadolu'da Moğol istilası ve zulmü altında bir kargaşa ve isyanlar dönemidir. Bu dönemde bir gölge haline gelen Selçuklu egemenliği, 14.yüzyıl başında tamamen etkisini yitirmiş ve Selçuklu Devleti ortadan kalkmıştır. İlhanlılar da bu dönemde, 1335 yılında çöküş sürecine girmiştir. 1341 yılından sonra Amasya'da Ertana Beyliği'nin egemenliği görülür.

2.2.4. Ertana Beyliği ve Amasya Beyliği

Beyliğin kurucusu, aslen Uygur Türkleri'nden olan Alaeddin Ertana Bey'dir. İlhanlılar'ın hizmetinde emirliğe kadar yükselmiş, Anadolu genel valisi Demirtaş'ın yanında uzun süre çalışarak devlet tecrübesi edinmiş, zaman zaman Anadolu valiliğine vekalet etmiştir. İlhanlılar'ın zayıflamasıyla, Erzincan civarında yapılan savaşta galip gelen Ertana Bey bağımsızlığını ilan etmiştir. Başkent önce Sivas, sonra ise Kayseri olmuştur. Kısa süre sonra Amasya toprakları da Ertana Beyliği'nin eline geçmiştir. Ertana Bey'in ölümünden sonra, beylik içerisindeki acemi tutum neticesinde, Kadı Burhaneddin ve Hacı Şadgeldi Paşa isimleri öne çıkmaktadır. Kutlu Şah'ın oğlu olan Şadgeldi Paşa, babasının ölümünden sonra, Amasya Emiri olmuştur. Önceleri Ertana Beyliği'ne bağlıgörünen Şadgeldi Paşa, 1360 yılında beyliğini ilan etmiştir. Kurulan bu beylik, Amasya Beyliği olarak adlandırılmıştır. Bu tarihten itibaren Şadgeldi Paşa ile Ertana sultan naibi Kadı Burhaneddin arasında uzun süren savaşlar yaşanmıştır. 1382 yılında yapılan savaşta Şadgeldi Paşa ölmüş, yerine oğlu Fahreddin Ahmed geçmiştir. Kadı Burhaneddin baskısına, Canik ve İsfendiyar Beyleri'nin işgal niyetleri de eklenmiştir. Bunun üzerine Ahmed Bey, Bursa'ya bir heyet göndererek, başka bir sancağa karşı Amasya'yı Osmanlı Padişahı I.Murad'a vermeyi teklif etmiştir.

2.2.5. Osmanlı Dönemi

Fahreddin Ahmet Bey'in isteği üzerine, ordusuyla İsfendiyar Bey'in üzerine yürüyen I.Murad, Kastamonu'nun işgali üzerine oğlu Yıldırım Bayezid'i Amasya'ya göndermiştir. Bir süre Osmancık kazasında konaklayan Bayezid, Kadı Burhaneddin'e elçi göndererek, Burhaneddin'in Amasya sınırlarını terk etmesini istemiştir. Bu isteğinin reddedilmesiyle Bayezid ordusuyla, 1386 yılında Amasya'ya girerek Ahmed Bey'in sarayına yerleşmiştir. Yıldırım Bayezid böylece Amasya'da Sancak Beyliği, yani valilik yapan ilk Osmanlı

Şehzadesi olmuştur. 1389 yılında, I.Kosova Savaşı'nda babasına yardım amacıyla Kosova'ya giden Bayezid, babasının ölümü ile Osmanlı Devleti'nin başına geçmiştir. Amasya'nın idaresi ve Amasya Beylerbeyliği ünvanı, Fahreddin Ahmed Bey'e verilmiştir.

Yıldırım Bayezid'in Amasya'dan ayrılmasıyla cesaretlenen Kadı Burhaneddin, yeni kuvvetlerle, 1391 yılında Amasya Kalesi'ni ele geçirmiştir. Bu tarihten, Kadı Burhaneddin'in 1399 yılında ölümüne kadar geçen süre içinde Amasya sürekli tehtid altında bulunmuş, 1393 yılında Fahreddin Ahmed Bey tarafından tamamen Osmanlılar'a teslim edilmiştir. I. Mehmed Çelebi bu tarihte, Yıldırım tarafından Amasya Sancak Beyi tayin edilmiştir. 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı, Timur'un galibiyeti ve Yıldırım Bayezid'in yenilgisi ile sonuçlanmış, Osmanlı bölünme noktasına gelmiştir. Fetret Devri denen bu dönem yaklaşık on yıl sürmüş, Çelebi Mehmed tehlikeleri ve kardeşlerini bertaraf ederek, 1413 yılında tahta çıkmış, bu başarılarda sonradan vezirlik ve Rumeli Beylerbeyi olarak görev yapmış olan Bayezid Paşa'nın da geniş payı bulunmuştur. 1404 yılında Amasya'da doğan Şehzade Murad, babası Çelebi Mehmed'in padişah olmasından sonra 1415 yılında Amasya valiliğine atanmıştır. Bu surada Ankara valisi Yörgüç Paşa Amasya'ya davet edilmiş, kendisine Amasya Beylerbeyliği verilerek devlet işlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. 1421 yılında babasının ölümü ile II. Murat tahta çıkmış, yerini Hamza Paşa'ya bırakmış, kısa zaman sonra Hamza Paşa'nın savaşa katılması ile Yörgüç Paşa yeniden Amasya Beylerbeyi olmuştur. 1431 yılında vezir olan paşanın 1435'de Edirne'ye muhafız atanması üzerine, II. Murad'ın Amasya doğumlu oğlu Şehzade Ahmed Çelebi valiliğe atanmış, üç sene sonra Amasya'da vefat etmiştir. Şehzade Ahmed'in ölümü ile boşalan valiliğe kardeşi Şehzade Mehmed (Fatih) atanmıştır. Şehzade Mehmed'in lalasının, Yörgüç Paşa'nın kardeşi olan Hayreddin Hızır Paşa olduğunu bildirmektedir.Göreve geldiğinde sekiz yaşında olan şehzade bir sene sonra Manisa valiliğine atanmış yerine büyük ağabeyi Şehzade Alaeddin getirilmiştir ve 1442'ye kadar görevde kalmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in, 1453 yılında İstanbul'u fethine Hızır Paşa'nın çok sayıda asker ve komutanla katıldığını, fetihten altı ay sonra Amasya'ya dönen paşa ve gazilerin büyük törenlerle

karşılandıklarını – kaynak göstermeden – belirtmektedir. 1454 yılında, Fatih Sultan Mehmed 'in oğlu Bayezid yedi yaşındayken Amasya'ya vali olarak atanarak 1481 yılına kadar aynı görevi sürdürmüş, babası Fatih'in ölümü üzerine tahta çıkmıştır. 1481 – 1512 yılları arasında II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed Amasya'da valilik yapmıştır. Hızır Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa, 1482 yılında, II. Bayezid tarafından vezirliğe getirilmiş, 1485 yılında bu görevden azledilmiş, daha sonra Şehzade Ahmed'e lala tayin edilmiştir. Karışıklıklar ve taht mücadeleleri sonucu, 1470 yılında Amasya'da doğan I. Selim (Yavuz), 1512 tarihinde tahtı babası II. Bayezid'den devralmış, İran seferi dönüşünde 1514 – 1515 tarihleri arasında altı ayı Amasya'da geçirmiştir. 1520 – 1566 tarihleri Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarıdır. 1555'de Amasya'ya gelen Kanuni, yedi ay kentte kalmıştır. 1540 – 1553 tarihleri arasında Amasya'da Şehzade Mustafa, 1558 yılında da Şehzade Bayezid valilik yapmışlardır. 1567 – 1568 yılları arasında valilik görevini sürdüren padişah II. Selim'in oğlu Şehzade Murat, Amasya Sancağı'nda görev yapan son şehzade olmuştur.

15. ve 16. yüzyıllarda en parlak dönemlerini yaşayan Amasya, şehzadelerin eğitim gördüğü bir merkez olması sayesinde gelişmiş, önemli sanat ve devlet adamları yetiştirmiştir. Osmanlı İmparatorlu' nun geçirdiği her evreye tanıklık eden kent, 20.yüzyıl başında tekrar önemli görevler üstlenmiştir.

2.2.6. Milli Mücadele Yılları

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ile başlayan, bağımsızlık yolunda atılan önemli adımın durak noktalarından birisi de Amasya'dır. 12 Haziran 1919'da Amasya'ya gelen ve halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanan Mustafa Kemal Paşa ve çalışma arkadaşları, 22 Haziran tarihlerinde Amasya Tamimi'ni imzalayarak kabul etmişlerdir. Amasya'da alınan kararlar, Sivas ve Erzurum kongrelerinin yolunu açmış, "**Milletin Bağımsızlığını Yine Milletin Azim Ve Kararı Kurtaracaktır"** ana fikri ile tüm halkı aynı amaca teşvik etmiştir. Amasya bu şekilde, I. Mehmed devrinden sonra ikinci kez, vatanın kurtarılmasında etkin rol oynamıştır.

2.2.7. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonra Amasya, kısa bir süre Sivas Vilayeti'ne bağlı bir sancak olarak kalmış, 20 Nisan 1924 tarihli, 491 sayılı mülga teşkilâtı esasiye kanununun 89. Maddesiyle livalar kaldırılmış, Amasya da vilayet yapılmıştır. Coğrafi nedenlerden gelişimi kısıtlı olan Amasya geçimini büyük ölçüde - verimli toprakları sayesinde - tarıma dayalı olarak sağlamaktadır. Koruma alanındaki gelişmeler, artan turizm potansiyeli ve yeni kurulan

Amasya Üniversitesi, şehrin gelecekteki konumunu belirleyecek etmenlerin başında gelmektedir.

Geçirdiği tüm bu dönemleri yansıtan zengin tarihi dokuya sahip olan Amasya ili, Selçuklulardan beri ilim merkezi olma özelliğini, "Şehzadeler Şehri" olduğu Osmanlı Döneminde de sürdürmüş ve çoğu bu dönemden günümüze kalan yerleşim dokusu ve mimari zenginliğine kavuşmuştur.

Resim 6 . Amasya genel görünümleri

Resim 7

Resim 8

3. AMASYA'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Ilıman iklim özellikleri, sulak, verimli arazisi ve savunmaya elverişli yüksek dağları ile Amasya tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin yaşadığı bir kent olmuştur.

40º 15' ve 41º 03' Kuzey Enlemi ile 35º 00' ve 36º 30' Doğu Boylamı arasında bulunan Amasya, Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz bölümünde yer almaktadır. Kuzeyde Samsun, batıda Çorum ve güneyde Tokat Amasya topraklarını çevrelemektedir. Yüzölçümü 5690 km² olan Amasya'nın rakımı 392m'dir. Hamamözü, Göynücek, Gümüşhacıköy, Merzifon, Suluova ve Taşova Amasya'nın ilçeleridir. Bu ilçelerin yanı sıra, 23 belde ve 348 köy Amasya'ya bağlı bulunmaktadır.

Resim 9. Amasya'nın ülkemizdeki konumu

Resim 10. Amasya'nın İlçeleri

Amasya, Transit Karayolu Güzergahı 100-17, 100-18 ve 100-19 kontrol kesim no'lu Avrupa İran Uluslararası Karayolu üzerinde yer almaktadır. Samsun-Ankara karayolu ile de tüm Karadeniz kıyılarına ve ülkenin iç kesimlerine bağlanmaktadır. Sivas-Samsun demiryolu hattı, ulaşımı sağlayan diğer bir yoldur.

Resim 11. Amasya Karayolu Haritası

Amasya'nın coğrafi yapısı, Kuzey Anadolu Dağları'nın güney yamaçlarında asırlarca devam eden çeşitli volkanik ve tektonik hareketler sonucu oluşmuş ihtiyar bir yayla görünümündedir. Yeşilırmak, Çekerek, Deliçay, Tersakan ve bunların kolları olan irili ufaklı birçok çay ve dere, yaylada derin vadiler açmış, dar boğazlar ve mahsüldar ovalar meydana getirmiştir. İl sınırları içinde 140km uzunluğa sahip olan Yeşilırmak'ın antik çağdaki adı İris'tir. Yeşilırmak ayrıca "Nehr-i Amas" ve "Nehr-i Amis" isimleri ile de anılmıştır. İl merkezi derin bir vadi etrafında gelişmiştir. Bu merkezi Kırklar Dağı, Karaman Dağı, Lokman Dağı ve Ferhat Dağı çevrelemektedir. Bu dağların ortalama yükseklikleri 800-900 m iken, şehrin en yüksek noktası 2062 m'ye ulaşan Akdağ'dır. Harşena Dağı, şehir merkezinde, küçük ama önemli bir yere sahiptir.

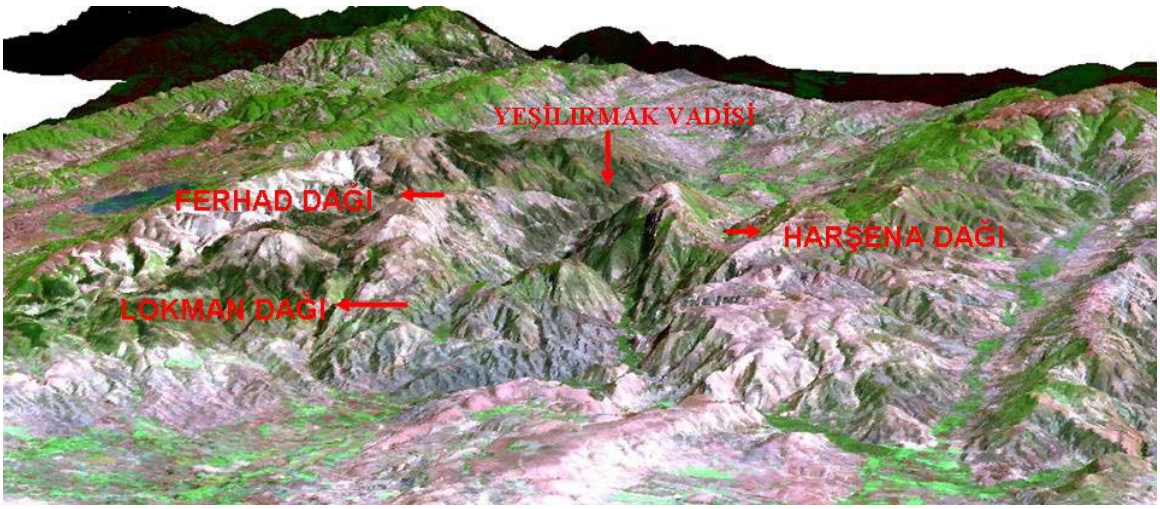

Resim 12. Amasya da Dağlar

Amasya il merkezinde yıllık ortalama sıcaklık 13.9 ºC, yıllık ortalama yağış miktarı da 397.5 mm'dir. Yağışların %35.6'sı kış aylarında düşer. Bu özellikleri ile Amasya iklimi Karadeniz iklimi ile Kara iklimi arasında geçiş niteliğindedir.

4. AMASYA'NIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU ve KÜLTÜREL YAPI

Amasya İli Türkiye genelindeki gelişmişlik grubu içinde üçüncü gelişmiş grubunda yer almaktadır. Ekonominin temelini tarımsal faaliyetler oluşturmaktadır. Başlıca tarım ürünleri buğday, arpa, şeker pancarı, tütün, keten ve elmadır. Son yıllarda haşhaş ekimi de yapılmaktadır. Küçük çapta mera hayvancılığı da yapılmaktadır. Çalışan nüfusun büyük bir kısmı tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır.

Amasya hem Yeşilırmak nehrinin ana kollarının hem de dağların birleştiği bir noktada olması sebebi ile oldukça engebeli bir yüzey şekline sahiptir. Kentin genel olarak dağlık bir yapıda olduğu söylenebilir. Yeşilırmak Amasya için önemli bir akarsudur.

Suluova Ovası, Merzifon Ovası ve Gümüş Ova Amasya'nın tarımsal faaliyetleri için önemli bölgeleridir. Amasya kentinin bulunduğu Yeşilırmak Vadisi, Yeşilırmak nehrinin oluşturduğu en önemli ve uzun vadi olup çok verimli alüvyal topraklardan oluşmaktadır. Vadide mikroklima özelliğinde iklim hüküm sürmekte, özellikle meyvecilik ve sebzecilik önemli tarımsal faaliyetle olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Amasya ilinin kuzey doğusunda bulunan Suluova ilçesi, ilin en önemli sulu tarım merkezidir. Doğal yapı kullanım alanları, tarımsal faaliyetlere oranla daha az yer kaplamaktadır.

Son yıllarda Amasya'nın sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişiminde tarımsal faaliyetlerin yanı sıra turizm de etkin rol oynamaktadır. Amasya'nın uzun tarihi boyunca ev sahipliği yaptığı medeniyetlerden kalan birçok yapı hala ayaktadır. Örneğin, Harşena Dağındaki Eski Kral Kaya Mezarları, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi cami, medrese, türbe, köprü, bedesten, han, hamam, çeşme gibi yapıların yanı sıra sivil mimarlık örneği tarihi konutlar, büyük ölçüde günümüze kadar korunmuştur.

Resim 13. Kral Kaya Mezarları

Resim 14. II. Bayezid Külliyesi

Resim 15. Hazeranlar Konağı ve Kral Mezarları

Resim 16. Yalıboyu Evleri ve Alçak Köprü

Amasya'nın sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler kenti turistik bir cazibe merkezi haline getirebilecek potansiyele sahiptir. Amasya özellikle Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinden günümüze kadar gelen birçok cami, medrese, çeşme, türbe, han, hamam, kaleler, surlar, ören yerleri, köprüler, bedestenler, geleneksel konutlar gibi tarihi yapıları ve doğal güzellikleri ile adeta bir açık hava müzesidir. Amasya'da turizmin gelişimi için "kentsel imaj" önemli bir faktördür. Ülkemizde genellikle turizm gelişimi deniz turizmine yoğunlaşmıştır. Amasya'nın bir deniz şehri olmamasına rağmen çok önemli tarihi öğeleri barındıran bir şehir olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. Gerek tarihsel ve kültürel miraslar açısından gerekse doğal değerler açısından görülmeye değer birçok önemli eser bulmak mümkündür.

Tarihi yapı çeşitliliği içinde geleneksel konut dokusu, kent genelinde kapladığı alan ve mimari özellikleri ile Amasya'ya karakterini veren esas öğedir. Özellikle Yeşilırmak boyunca uzanan Yalıboyu Evleri'nin yer aldığı Hatuniye Mahallesi, geleneksel dokunun yoğun şekilde hissedildiği, Amasya'nın turizm sektöründeki gelişimi açısından büyük önem taşıyan tarihi ve kültürel bölgesidir.

Resim 17. Yeşilırmak ve Hatuniye Mahallesi Uydu Görüntüsü

Resim 18. Yeşilırmak ve Hatuniye Mahallesi

Resim 19. Yeşilırmak ve Hatuniye Mahallesi Yalıboyu Evleri Cephesi

5. GELENEKSEL AMASYA EVLERİ VE ÖZELLİKLERİ

5.1. Amasya Evleri

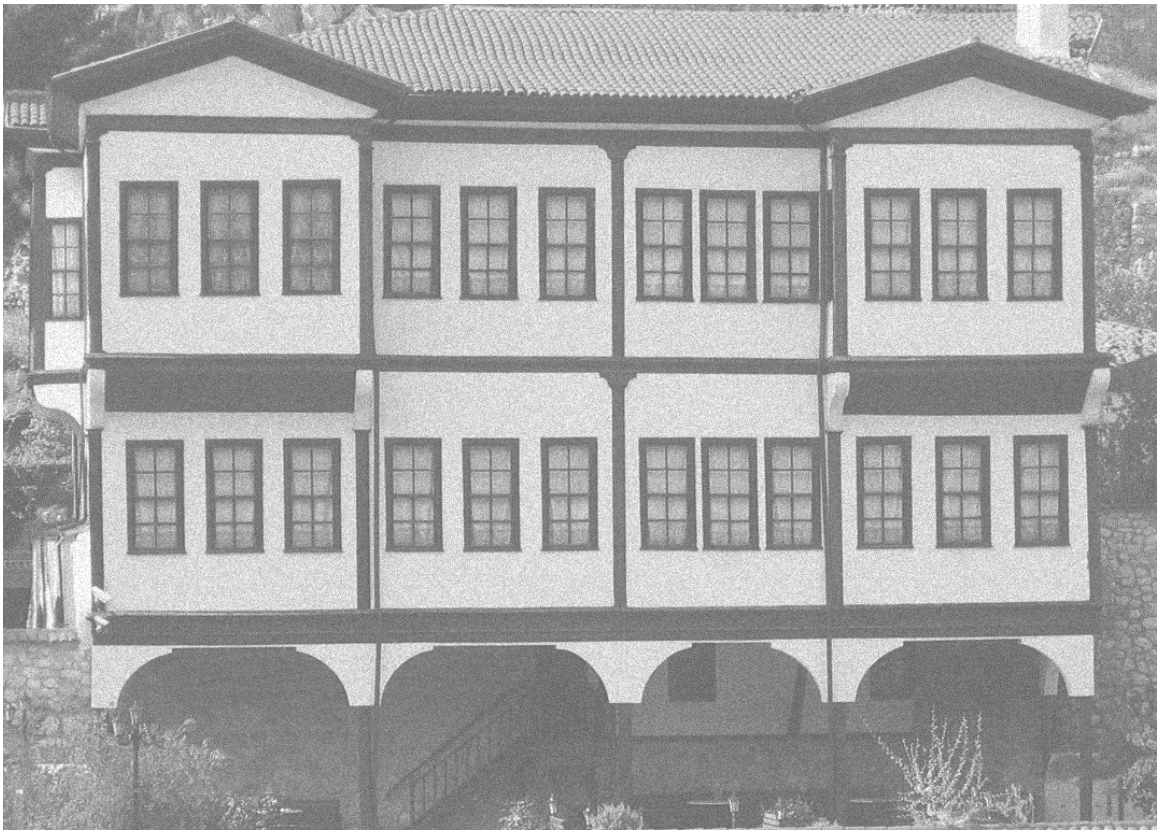

Resim 20. Geleneksel Amasya Evi Örneği-Hazeranlar Konağı

5.1.1. Amasya Evleri ve Genel Özellikleri

Tarihi 5000 yıl kadar öncelere dayandırılan Amasya ili, Selçuklulardan beri ilim merkezi olması özelliğini, "Şehzadeler Şehri" olduğu Osmanlı Döneminde de sürdürmüş ve çoğu bu dönemden günümüze kalan yerleşim dokusu ve yapı zenginliğine kavuşmuştur. Eski Kral Mezarları, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi yapıların yanı sıra sivil mimarlık örneği konutlar da, büyük ölçüde günümüze kadar korunmuştur.

Resim 21

Resim 22

Yalıboyundan görüntüler

Resim 23. Amasya Yalıboyu Evleri ve Kral Kaya Mezarları

Anadolu'daki ilk yerleşmelerden günümüze kadar olan süreç incelendiğinde, her bölgenin kendine ait bir konut geleneğine sahip olduğu görülmektedir.

Amasya evlerinin gelişimini incelediğimizde ise, Türklerin Anadolu'ya geldikten sonra geliştirdikleri ev kültürünün izlerine rastlanmaktadır.

Anadolu'da Eski Türk Evlerinin mimarisi, daha çok bulunduğu bölgenin iklim ve malzeme çeşitlilikleri ile birlikte yerleşmelerin topoğrafik yapısına bağlı olarak şekillenmektedir. Ancak yapıldıkları dönemin üslubunu yansıtan bu evler, zaman içerisinde tamir ve tadillerle yapılan tamirlerle birlikte yapıların parçalara bölünmesi, binalara giriş, merdiven eklenmesi ve mevcut birimlerin parçalanarak yeni bölümler kazanılması sonucunda yapıların tipolojileri büyük ölçüde bozulmuştur.

Geleneksel Amasya Evleri yapıldığı dönemde kullanılan malzemelerin yapısından, sel, deprem gibi doğal afetlerden ve yangınlardan dolayı fazla uzun ömürlü olamamışlardır. 19. yüzyıldan sonra da modern mimari etkisiyle yapıların yapılmaya başlanmasıyla da kent genelinde azınlıkta kalmışlardır. Geleneksel Amasya Evleri'nin bazı örnekleri, modern mimariye ve doğal etkenlere karşın günümüze ulaşabilmiştir. Sofular, Hatuniye, Gümüşlü, Pirinççi mahallelerinde bu örnekleri görebilmekteyiz. Özellikle Yalıboyu olarak da adlandırılan Hatuniye Mahallesinde Amasya Evi' nin en güzel örneklerini görebiliriz. Bu bölgede Geleneksel Amasya Evi örnekleri Yeşilırmak boyunca sıralanarak farklı bir kent dokusu ve kent peyzajı oluşturmaktadır.

Resim 24

Resim 25

Resim 26

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Resim 30. Amasya Hatuniye Mahallesi Evleri

Resim 31

Resim 32

Resim 33

Resim 34

Resim 35. Sofular Mahallesi Evleri

Resim 36

Resim 37

Resim 38. Pirinççi Mahallesi Evleri

Amasya evleri incelendiğinde genellikle tek katlı ve iki katlı evler bulunduğunu görmekteyiz. Nadir olarak da üç katlı evler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak bodrum kat kullanımı da görülmektedir. Bodrum katı bazı konutlarda sokak giriş kotu seviyesinde bazılarında ise daha aşağıda yer almaktadır. Bazı uygulamalarda birinci kat üzerinde, bazı uygulamalarda ise ikinci kat üzerinde bir odanın dışa doğru çıkma yapan üç yanı pencereli eleman olan 'şahnişin (cihannüma)' yer alır.

Resim 39

5.1.2. Amasya Evleri Konumlanmaları ve Sokakla İlişkileri

Amasya evleri konum ve yerleşim açısından genellikle yan yana ve bitişik nizamda yapılmıştır. Bu tiplerin dışında şehir içerisinde ayrık nizamda yapılan tipler de uygulanmıştır. Amasya Evleri avlulu ve avlusuz olarak ikiye ayrılır. Düzenleri de avluya sahip olup olmamasına göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca bu düzenler yapılara nerden girildiğine göre de değişiklik göstermektedir. Amasya konut tipolojisinde girişler konum, büyüklük ve yerleşim bağlamında yapının plan tasarımı açısından sofalı, iki bölümlü (harem ve selamlık) oluşuna göre farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda konum tiplerini şöyle sıralayabiliriz:

a) Avlusuz Evler

- Giriş sokaktan

Avlusu olmayan bu yapı düzeninde girişler direkt sokak cephesindendir. Genellikle bu yapılar bitişik nizam yapılardır.

Resim 40. Giriş Sokaktan Konut Dizisi

b) Avlulu Evler

-Selamlığı olmayan evler

Giriş Sokaktan: Ada ortasındaki veya ada köşesindeki yapılara giriş sokak cephesinden sağlanmaktadır. Avluya ise yapıdan geçilmektedir.

Giriş avludan: Bu konum düzeninde, sokak üzerindeki çift kanatlı giriş kapısı avluya açılmakta olup bu avlu mekanının devamında da yapı bulunmaktadır. Yapıya avludan geçilerek ulaşılır. Avlu duvarları taştan yapılmış yüksek duvarlardır. Yapılar ada köşesi veya ada ortasında konumlanmıştır. Bu konum düzenindeki avlu kapıları diğer yapıların avlu kapılarına oranla daha gösterişlidir.

Giriş sokaktan veya avludan: Bu konum düzeninde yapıya giriş ve avluya giriş için ayrı kapılar vardır. Genellikle Yalıboyu'nda görülen bu tip konum düzeninde, ada ortasında konumlanan yapılarda avlular, ada köşesinde konumlanan yapıların avlularına oranla daha büyüktür.

-Selamlığı olan

Giriş selamlıktan: Bu konum düzeninde giriş, yapının sokak tarafındaki ön cephesinde yer alan selamlık bölümünden sağlanır. Selamlık kısmı Hatuniye Mahallesi konutlarında zeminden yükseltilmiştir ve zemin kat servis mekanı olarak işlevlendirilmiştir. Zemin katta yer alan kısım taşla kaplı olup geleneksel Amasya evlerinde ''çardak'' olarak tabir edilmiştir. Girişte ilk olarak çardağa geçilmektedir. Harem girişi ise avlu kapısından girilen çardak mekanının devamında olup selamlığın karşısındadır. Bu konum düzeninde yapılar ada köşesi veya ada ortasında konumlanmaktadır. Avlu, harem ve selamlığın orta kısmında yer almaktadır ve döşemesi iki yapı arasında dolaşımın sağlanması açısından düzensiz taşlarla kaplanmıştır.

Giriş avludan: Bu konum düzeninde, sokak üzerindeki çift kanatlı giriş kapısı avluya açılmakta olup, harem ve selamlığa giriş avludan sağlanmaktadır. Yapılara avludan geçilerek ulaşılır. Yapılar ada köşesi veya ada ortasında konumlanmıştır. Hatuniye Mahallesi Yalıboyu evlerinde bu konum tipine rastlanmaktadır.

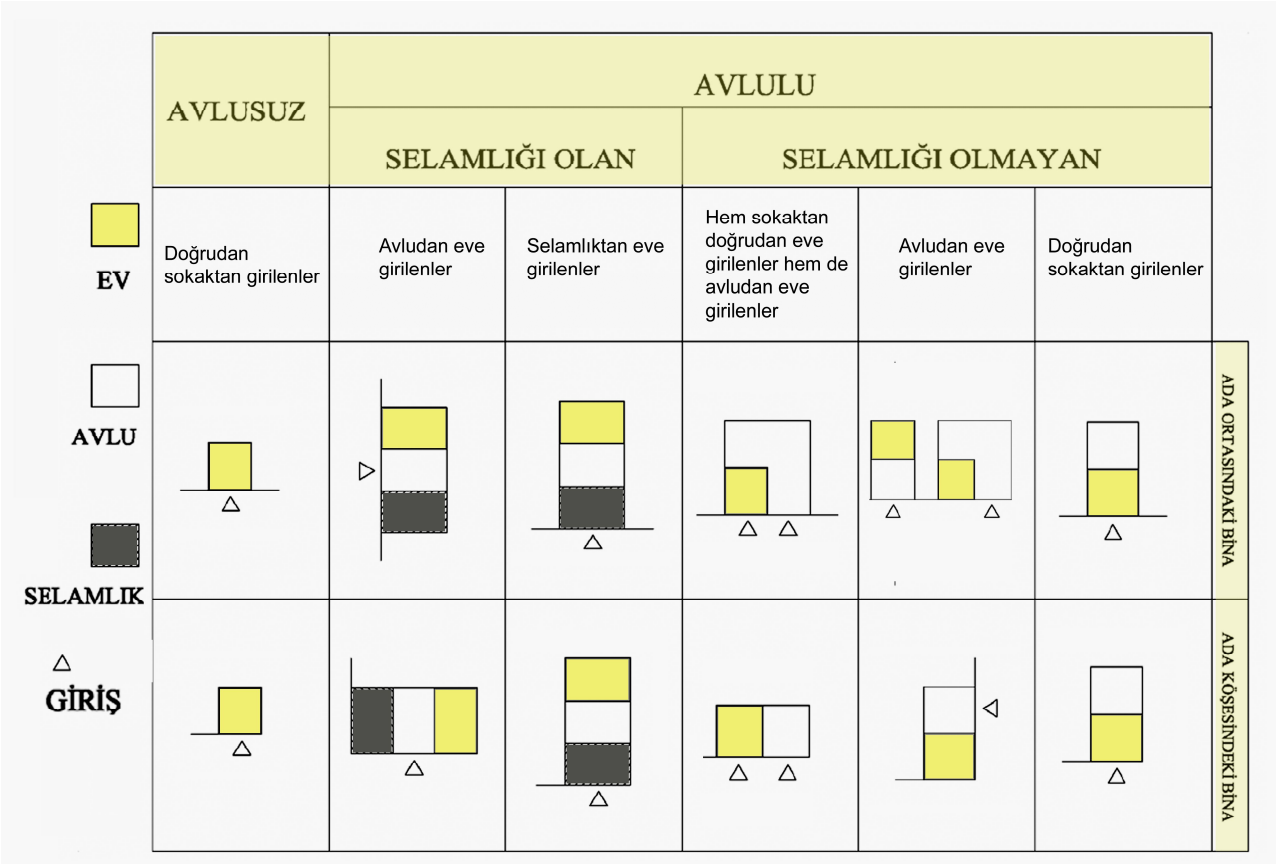

Resim 41. Sokak-Avlu-Bina Konumları

5.1.3. Amasya Evleri Yapım Tekniği ve Malzemeleri

Amasya evleri yapımında üç tür yapım sistemi kullanılmıştır. Bunlar:

- Yığma
- Ahşap Karkas ve
- Betonarme Karkas Sistemlerdir.

Geleneksel yapıların çoğu ahşap karkas yapı sistemindedir. Bu sistemde kullanılan taşıyıcı malzeme ahşap, dolgu malzemesi ise kerpiçtir. Ancak yeni dönem eklentilerinde kullanılan malzeme tuğla ve brikettir. Geleneksel yapılarda değişik dönemlerde yapılan müdahalelerde bozulan ahşap elemanlar yerine tuğla kullanılmıştır. Geleneksel yapılarda ana malzeme olarak taş ve tuğla, bağlayıcı ve kaplama malzemesi olarak da harç ve çamurlu sıva, yeni yapılarda ise sıva kullanılmıştır. Bazı yapılarda pres tuğla kullanıldığı tespit edilmiştir. Kapı ve pencere doğramaları, kirişler ve cephede yer alan hatıllar ve süsleme öğeleri ahşaptır.

Son dönemlerde Amasya'da Geleneksel Konut dokusunun yoğun olduğu bölgelerde yapılan yeni yapılar da geleneksel cephe elemanları ve biçimleri korunmaya çalışılmış fakat sistem olarak betonarme karkas sistemler kullanılmaya başlanmıştır.

Resim 42

Resim 43

Resim 44. Geleneksel yapım malzemeleri ve ahşap karkas sistem

Yalıboyu evlerinde ise taş ve ahşabın bir arada kullanımı görülmektedir.

Resim 45

Resim 46

5.1.4 Amasya Evleri Plan Düzenleri

Amasya evleri genellikle küçük ve sade kat planlarından oluşur. Genellikle bitişik nizamda düzenlenmişlerdir. Tek katlı, iki katlı ve üç katlı olarak yapılmışlardır. Genellikle iki katlı yapılar olduğu dikkati çekmektedir. Zemin katın altında genellikle bodrum yer almaktadır. Bodrum katlar ihtiyaca göre odunluk ya da depo olarak kullanılmaktadır. Ailenin gereksinimine göre yapılara zamanla oda eklenmiştir.

Genellikle avlulu ve bahçelidir. Özellikle harem ve selamlık ayırımı olan örneklerde bahçe ortada kalmakta ve konutlar dışa kapalı bir görünüm almaktadır. Bu dışa kapalılık diğer konutlarda bazen yüksek bir bahçe duvarı ile sağlanmaktadır.

Resim 47

Resim 48

Resim 49

Resim 50

Resim 51

Resim 52

Resim 53

Resim 54

Amasya evlerinde genelde ikinci katlar çıkmalıdır. Cepheler genelde simetriktir. Bu durumda planlarda da genellikle simetrik bir düzenleme yapılmıştır. Amasya evlerinin üst katlarındaki odalarda çıkmalar yapılmış ve bu bölümlerde daha fazla pencereye yer verilmiştir.

Resim 55

Resim 56

Resim 57

Günlük yaşam evlerin iç mekânında, sofa (hayat) etrafında biçimlenen odalar içerisinde geçmektedir. Bu odalarda genellikle ocak, şerbetlik, yüklük (gömme dolap), raf ve sedir gibi mimari elemanlar bulunmaktadır.

Resim 58

5.1.5. Plan Tipleri

Evlerin mimari düzeninde merkezi sofalar ve bunlara açılan odalar önceliklidir. Plan tiplerinde katlar arasında farklılıklar dikkati çekmektedir. Bu nedenle aynı plan tarzı katlarda uygulanmamıştır. Örneğin sofalar bazen ortada, bazen köşede yer alır ve evi boydan boya ikiye ayırır.

a) Sofasız Plan Tipi

Bu plan tipinde yapıya girişler bir holle sağlanmaktadır. Odalara geçişler de bu holdendir. Merdiven, holden geçilen ayrı bir mekânda konumlanmıştır. Odalar birbirinden bağımsız konumlanmıştır ve ortak kullanım mekânı olan holle sınırlıdır.

b)Sofalı Plan Tipi

-Dış Sofalı Plan Tipi

Bu plan tipinde odalar arasındaki ilişki sofa ile sağlanır.

-İç Sofalı Plan Tipi

Geleneksel Türk evi plan tipinin en yaygın örneği olduğu gibi2 alanda da en yaygın rastlanan plan tipidir. Bu plan tipinde sofa kuzey-güney yönünde uzanmaktadır. Karnıyarık adıyla da anılan bu plan tipi, birbirine paralel iki oda dizisi arasında uzunlamasına dikdörtgen planlı bir sofa biçimindedir. İç sofalı konutların plan düzeninde merdivenkovası, sofanın arka duvarında ve sofanın dışında oda dizisinin arkasında olmak üzere iki farklı konumda yer almaktadır. Birincisinde merdiven, sofanın doğrudan bir parçası ve devamı biçimindedir. Buna karşın ikincisinde merdiven, sofanın bütünlüğünü bozmayan konumdadır.

Eyvanlı Plan Tipi: Bu plan tipinde, kuzey-güney yönünde uzanan sofanın manzaraya açık bölümü, bazı yapılarda köşe pahı verilmiş odalarla sınırlandırılıp, bazı yapılarda da döşemede kot farkı oluşturularak özelleştirilmiştir. Bu mekânın üç tarafında da sekilerle oturma yerleri düzenlenmiştir. Odalar sofanın doğu-batı yanında yer almaktadır. Merdiven sofaya açılan odalar arasındadır.

-Orta Sofalı Plan Tipi

Bu plan tipi çalışma alanında geç tarihte inşa edilen konutlarda görülmektedir ve çok sık rastlanmamaktadır. Evin merkezinde yer alan dikdörtgene yakın olan sofanın en az üç tarafında odalar yer almaktadır. Odalara çoğunlukla pahlı köşelerden girilmektedir. Orta sofalı evlerde simetrik bir plan izlenir. Bazı yapılarda, iç sofanın haçvari biçime dönüşerek orta sofayı oluşturduğu görülmektedir. Sofanın oda aralarına girmiş uzantıları eyvanı oluşturmuştur. Eyvan sayısına göre plan şemaları alanda farklılık göstermektedir. Merdiven iki oda arasından yâda sofanın bir ucundan üst kata ulaşımı sağlamaktadır. 3 kollu merdivenler bu plan şemasında görülmektedir.

İki Eyvanlı Plan Tipi: Bu plan tipinde, eyvanlardan biri, ayrı bir ortak yaşama birimi olarak sofanın bir köşesinde, merdiven ise ikinci eyvanın içerisinde yer almıştır. Eyvan bu plan şemasında, bir basamakla sofadan yükseltilerek yada kemerli geçişle ayrılarak, sekilerle oturma alanı haline dönüştürülmüştür. Odalara geçiş sofadan sağlanmaktadır.

Dört Eyvanlı Plan Tipi: Bu plan tipinde, sofanın oda aralarına girmiş her bir uzantısı eyvanı oluşturmuştur. Merdiven eyvanı karşısındaki ana eyvan, zeminden 1 basamakla yükseltilmiştir. Merdiven iki oda arasında sofaya ulaşmaktadır. Odalara girişlerinin pahlı köşelerle verilmesi, bu plan şemasında orta sofa kavramını güçlendirmiştir.

-Köşe Sofalı Plan Tipi

Bu plan tipinde sofa evin köşesindedir. Sofa dışa açık yada duvarla kapalı olabilir. Merdiven bazı yapılarda, köşede, bazı yapılarda ise iki oda arasında sofaya açılır konumdadır.

c) İki Bölümlü (harem ve selamlıklı) Evler

Amasya geleneksel konut mimarisinde ortaya çıkan bu plan tipine, günümüzde sayıları azalmış olsa da, Hatuniye Mahallesi konutlarında rastlanmaktadır. Bu plan tipi, yapının sokak cephesinde konumlanmış olan selamlık kısmıyla, selamlığın arkasında yer alan harem kısmından oluşmaktadır. Harem ve Selamlık için ayrı giriş kapıları ve bu kapılardan ulaşılan birbirinden uzakta konumlandırılmış merdivenler aracılığıyla bağımsız kullanılabilen iki bölümlüdür. Selamlığa giriş kapısının açıldığı taşlıktan, hareme ise taşlıktan geçilen avludan ulaşılmaktadır. Selamlık kısmına taşlıktaki pabuçluğun ardındaki merdivenle ulaşılmaktadır. Merdivenin açıldığı dış sofadan selamlığa geçilen örnekler de mevcuttur.

Resim 59. Amasya Evleri plan Tipleri

5.1.6. Amasya Evleri Cephe Düzenleri

Amasya Evleri genel olarak cephe özellikleri açısından Geleneksel Türk Evi özelliklerini taşımaktadır. Cepheler, çıkmalı ve çıkmasız olmalarına göre sınıflandırılabilir. Amasya'nın geleneksel konut dokusunun büyük bir kısmını iki katlı çıkmalı evler oluşturmaktadır. Çıkmalar da farklı yerlerde farklı biçim ve sayılarda kullanılarak cephelerde farklılıklar yakalanmıştır. Genel olarak simetrik bir cephe düzeni hâkimdir. Çıkmalar ikinci katlarda düzenlenmiştir. Zemin katlar mahremiyet duygusu ile daha sağır ve içine dönük mekânlar olarak düşünülmüştür.

Cephelerde kullanılan ve çeşitliliği sağlayan başlıca elemanlar Cephelerde gözlenen en belirgin elemanlar; çıkmalar, kapılar, pencereler, ahşap söveler, köşe / kat bordürleri, kepenk / kafesler, payandalar, saçaklar, yelkovanlar ve bacalardır.

a) Çıkmalar

Amasya Evleri'nde, evlerin ön cephesinde olduğu kadar yan ve arka cephelerinde de çıkmalarla hareketlilik sağlanmıştır. Ana cephe çıkması, yola veya manzaraya yönelme isteğinden kaynaklanırken, yan ve arka cephe çıkmalar avluya ve doğaya açılma amacı taşır. Çıkmalar, düz ya da profilli çıkma altı payandalarıyla taşınmıştır. Çıkmaları konumlarına ve biçimlerine göre 'ortada çıkma, yanda çıkma, gönye ve testere çıkma, tam kat çıkma, köşe çıkma ve şahnişinli olmak üzere toplam altı grup olarak sınıflandırabiliriz.

Resim 60. Çıkma Örneği

-Ortada Çıkma: Cephenin ortasında bulunan bu çıkma tipi, genellikle iç sofanın dışa taşmasıyla kendini göstermektedir. Cephe ortasında yer alan çıkmanın alt kattan, ahşap veya beton (değişim), düz yada profilli çıkma altı payandalarıyla desteklendiği görülmektedir.

Resim 61

Resim 62

Resim 63

Resim 64

Orta Çıkma Örnekleri

-Yanda Çıkma: Bu tür çıkma cephenin tek yanında ve çift yanında olmasına göre iki tiptedir.

Resim 65

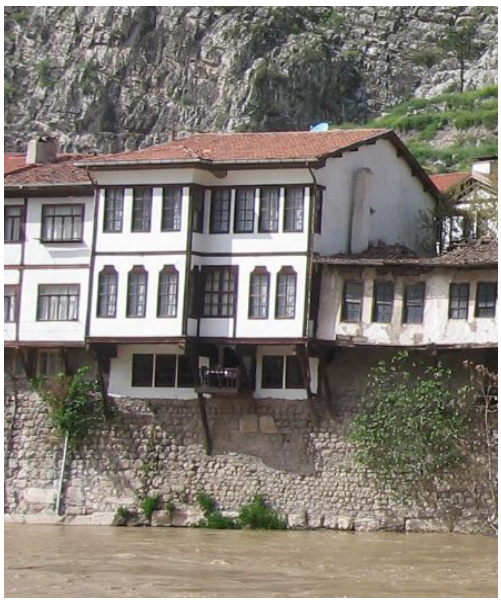

Resim 66

Resim 67

Resim 68

Resim 69

Tek Yanda Çıkma Örnekler

Resim 70

Resim 71

Resim 72

Resim 73

Çift Yanda Çıkma Örnekleri

-Gönye / Testere Çıkma: Konutlarda, topoğrafyanın biçimlendirdiği yol dokusuna alt katlarda uyum sağladığı bilinmektedir. Alt katlarda oluşan çarpık mekânları üst katlarda belli bir geometriye oturtma kaygısının sonucu olarak uygulanmış cephelerdir. Bu tür çıkma, dar açılı parsele oturmuş yapının üst katlarındaki odaları dikdörtgen biçime dönüştürerek, dekorasyon açısından daha kullanımlı hale getirmektedir.

Resim 74

Resim 75

Gönye / Testere Çıkmalı Ev Örnekleri

-Tüm Kat Boyunca Çıkma: Bütün cephe yüzeyini kaplayan bir çıkma türüdür. Cephenin küçük bir bölümünü dışarıda bırakan örnekleri olduğu gibi bir veya iki yan cepheden gelen çıkma ile birleşen farklı nitelikli uygulamaları da bulunmaktadır. Cepheye getirdiği dinamik hareketlilik ile çok zengin tasarım oyunlarına olanak veren cephe boyu çıkmanın, ana cephenin birinci ve ikinci katlarında farklı biçimlerde uygulanmış ilginç örnekleri vardır.

Resim 76

Resim 77

Resim 78

Resim 79

Resim 80

Resim 82

-Köşe Çıkma: Cephenin her iki yüzündeki çıkmaların, yapının köşesinde birleşerek oluşturduklaı çıkma türüdür.

Resim 83

Resim 84

Köşe Çıkma Örnekleri

-Şahnişin: Amasya geleneksel konut mimarisinde genellikle birinci kat yada ikinci kat üzerindeki çatı çıkmasıdır. Yapının sokağa, avluya yada ırmağa bakan cephesinde konumlanmış, üç yanı pencereli, manzaraya hakim en özel mekanıdır.

Resim 85. Şahnişin

Resim 86

Resim 87

Resim 88

Şahnişin Örnekleri

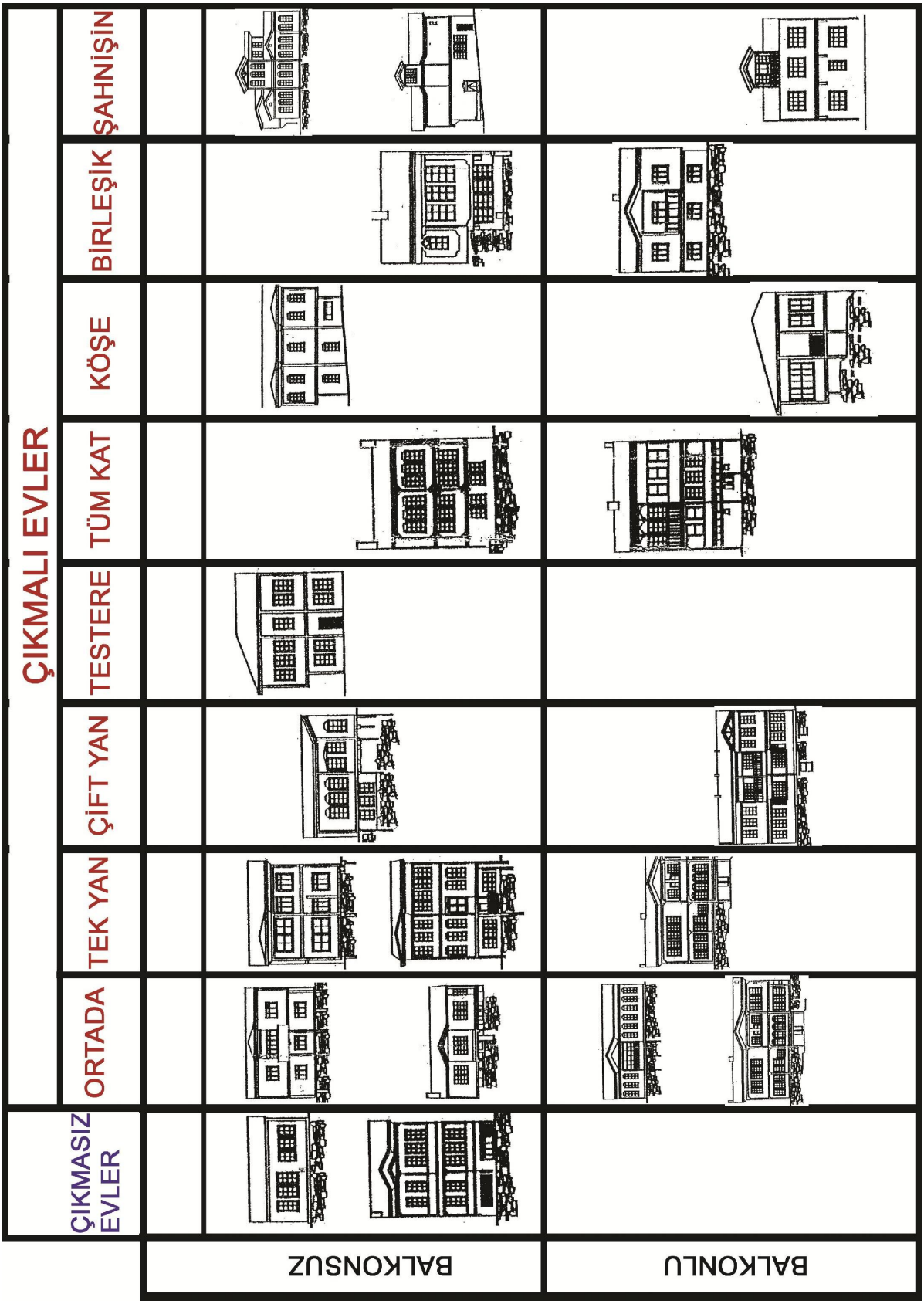

Resim 89

Çıkmalı Evler Tipoloji Tablosu

b) Pencereler

Amasya Evlerinde cephede pencere dağılımıyla elde edilen doluluk ve boşluklar, aralıklı tekrar unsurları ile estetik bir değer ortaya koymaktadır. Pencerelerin düzeni ait oldukları mekanın boyutları, işlevi, statüsü gibi etkenlere bağlı olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, en fazla pencereli mekanlar sofalar olup ardından statülerine bağlı olarak odalar ve servis mekanları gelmektedir. Mekanın bulunduğu kat, pencere düzenini belirleyen en önemli etkendir. Alt katlarda sağır yüzeyler egemen tutulup, pencereler oldukça basit ve küçük bir biçimde düzenlenmiştir. Çıkmalar sayesinde dışa açık, geniş ve aydınlık olan ikinci katlar ise alt katlara oranla daha fazla pencere uygulamasına olanak vermiştir. Pencere kanatları, kareye yakın camlı çerçeveleri ince çıtalarla yapılmıştır. Bazı pencere örneklerinde ahşap kafes yada ahşap oyma pencere korkuluklarına rastlanmaktadır. Düşey sürme kanat (giyotin); alt yarı bölümün yukarı doğru sürülerek açıldığı sistemlerdir. Bu pencerelerin bazılarının her bir kanadı, dört küçük kareden camlı bölmeler oluşacak biçimde çıtalarla bölünmüştür. Çıtalarla bölünmeyip bütün olarak tek kanadı oluşturan örnekleri olduğu gibi, tek kanadın yan taraflarının karelere ayrıldığı, ortasında dikdörtgen açıklık bırakıldığı ve sadece alt sürme kanadın çıtalarla ikiye bölündüğü örnekler de alanda mevcuttur.

-Düz pencereler: Amasya Evleri incelendiğinde genelinde görülen pencere tipleri düz pencereler, dikdörtgen biçimde yapılmış, düşey sürme kanatlı (giyotin) pencerelerdir.

Resim 90. Düz Pencereli Ev Örneği

Resim 91

Resim 92

Düz Pencereli Ev Örnekleri

Düz pencerelerden bazı örneklerde pencere boşlukları ahşap alınlarla çevrelenmiştir. Bu pencerelerden bazıları düz, bazılar da üçgen şeklinde yapılmıştır. Bu yüzden bu pencereleri de düz ve üçgen alınlı pencereler olarak 2' ye ayırabiliriz.

Resim 92

Resim 93

Resim 94

Düz Alınlı Pencereli Ev Örnekleri

Resim 95

Düz Alınlı Pencere ve Kemerli Pencerenin Bir arada Kullanıldığı Ev örneği

Resim 96

Resim 97

Üçgen Alınlı Pencere Örnekleri

-Kemerli Pencereler: Dikdörtgen biçimdeki pencere boşluklarının ahşaptan beşik yada sivri kemerle çevrilmesiyle oluşan pencere tipidir. Bu pencere tipinde dikdörtgen kanatlar düşey menteşeli kanatlar yada sürme kanat biçimindedir.

Resim 98

Düz ve Kemerli Bir Arada Kullanılmış Yapı Örnekleri

/

Resim 99

Resim 100. Pencere Tipleri

c) Üçgen alınlık

Amasya Evlerinde cephe özellikleri incelenirken çıkmalardan sonra en çok dikkat çeken elemanlardan biri de çıkma üzerindeki üçgen alınlıklardır. Özellikle büyük programlı konutlarda genellikle çıkma üstleri üçgen alınlıkla tamamlanmıştır. Bu elemanlar çıkmalı cephe tiplerinde görüldüğü gibi, çıkmasız cephelerde de, cepheye estetik değer katmak amacıyla kullanılmıştır.

Resim 101. Üçgen Alınlık Tipleri

6. AMASYA' DA KENTLEŞMENİN MEVCUT DURUMU BAŞLICA SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Amasya'nın yerleşim planını şekillendiren etmenlerin başında coğrafi durumu gelmektedir. Kent bir vadi tabanına kurulmuş durumda olduğu için, enine bir genişleme durumu söz konusu olamamaktadır. Amasya'da yerleşim vadi tabanında boylu boyunca uzanan Yeşilırmak doğrultusunda uzayarak gelişmektedir. Bu durum kentleşme sürecinde çeşitli problemlere neden olmaktadır. Artan konut talebine karşı şehir merkezindeki alanlar yetersiz kalmaktadır. Kent yoğun bir yapılaşma durumuyla karşı karşıyadır. Kent içinde ulaşımı sağlayan ana yolların da fiziki durumdan kaynaklanan sebeplerle dar ve uzun oluşu yapı yoğunluğu ile birlikte araç yoğunluğuna da neden olmaktadır.

Kent içindeki bu yoğunluk ve yeni yapılaşmalar tarihi dokuya yer yer zarar vermiş, bazı bölgelerinde bütünlüğü bozulmuştur.

6.1. Mevcut Durum

6.1.1. Hacılar Meydanı Mahallesi

Resim 102

Resim 103

Resim 104

Amasya’nın güneybatısında bulunan mahalle yeni gelişmekte olup bazı bölgelerinde hala altyapı çalışmaları devam etmektedir. Kent genelinde diğer mahallelerle karşılaştırıldığında modern mimari örneklerini görmek mümkündür. Kent genelinde düşünüldüğünde daha düzenli bir yapılaşma söz konusudur. Fakat uzun vadede kentsel anlamda, oluşabilecek araç yoğunluğuna karşı yeni yapılan konutlarda yeterli sayıda otopark planlanma konusunda hassas davranılmalıdır. Yeni yapılaşma sürecinde yeşil alanların da kente dahil edilmesine özen gösterilmelidir.

Resim 105

Yeşilırmak boyunca uzanan yürüyüş yolunda ağaçlandırma çalışmaları yapılarak bu bölgenin özellikle yaz aylarında yayalar tarafından daha rahat kullanılabilecek duruma getirilmesi sağlanabilir. Bu durum Yeşilırmak’ın hemen kenarında binaların ve yolların oluşturduğu beton görünümünü yumuşatacak ve alana daha doğal bir görünüm kazandıracaktır.

6.1.2. Akbilek Mahallesi

Amasya'nın yeni gelişmekte olan bir diğer mahallesi, Akbilek Mahallesi Amasya'nın batı tarafındadır.

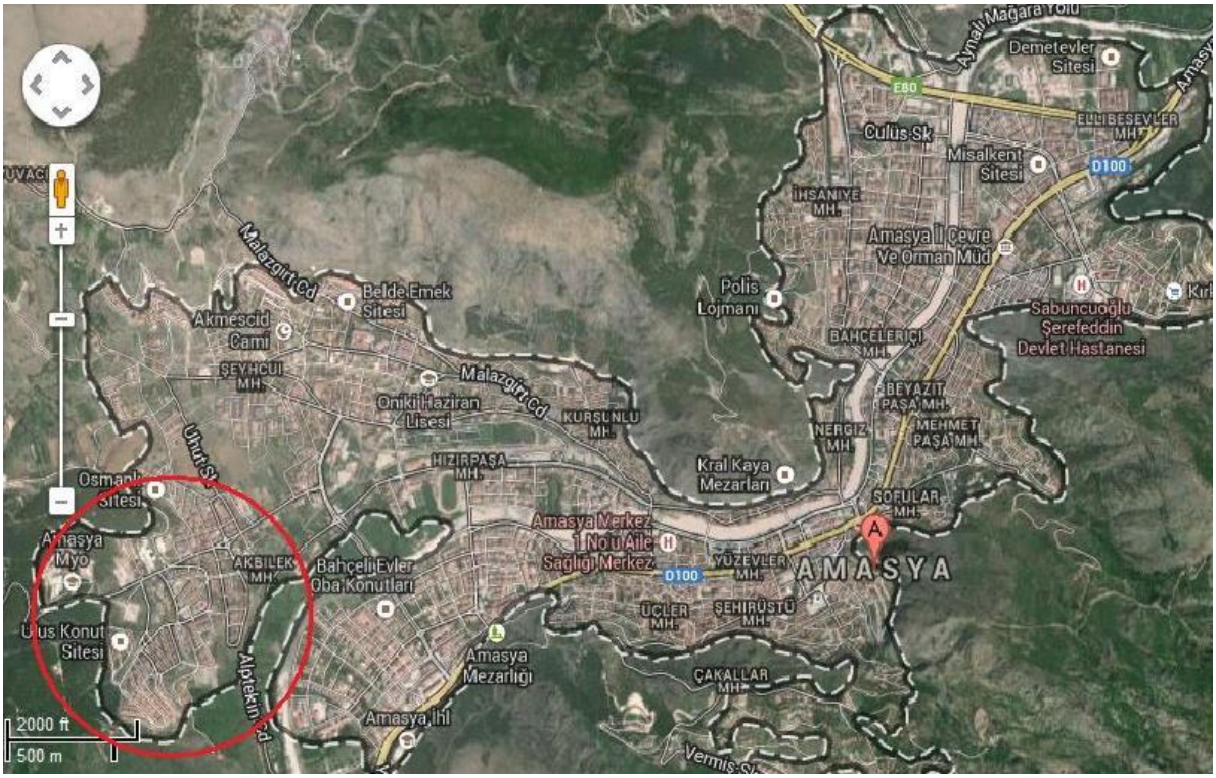

Resim 106. Akbilek Mahallesinin Amasya'daki konumu

Amasya'nın coğrafi özellikleri sebebiyle merkezdeki alanlar konut ihtiyacını karşılayamaz duruma gelince kent bu yöne doğru ilerlemeye ve kentin konut ihtiyacı bu bölgelerdeki arsalardan karşılanmaya başlanmıştır. Bu mahallede bulunan yeşil alanlar, bağ ve bahçeler yavaş yavaş apartman bloklarına dönüşmektedir.

Resim 107

Resim 108

Resim 108

Şu anki mevcut durumda yeni yapılar, eski yapılar ve meyve sebze bahçeleri iç içe bir görüntü sergilemektedir. Bir taraftan inşaat çalışmalarının devam ettiği görülmektedir.

Mahalle yeni yapılaşmakta olan bir mahalle olduğundan kent gelişimi uzun vadede düşünülüp, altyapı ve binalara ait otoparklar problemlere mahal bırakmayacak şekilde düzgün planlanmalıdır. Kent için kalıcı çözümler geliştirilmelidir. Burada zaman içinde oluşacak insan yoğunluğunun ihtiyacını karşılayacak derecede yeşil alan ve park düzenlemeleri yapılmasına özen gösterilmelidir. Araç yolu ve kaldırım düzenlemesi yapılmalıdır.

Resim 109

Resim 110

6.1.3. Hızırpaşa Mahallesi

Amasya'nın eski mahallelerinden olan Hızırpaşa Mahallesindeki en önemli problem otopark yetersizliğinden kaynaklanan araç kirliliğidir. Amasya'nın önemli Caddelerinden olan İstasyon Caddesi boyunca sıralanan apartmanlara ait bir otopark bulunmadığı için zaten dar olan caddeye tek sıra araç park edilmesi sebebiyle daha da dar hale gelmektedir. Bu durumda bu caddede araç trafiği akıcı olamamakta ve kent içindeki diğer caddelere alternatif oluşturamamaktadır.

Resim 111

Resim 112

Mahallede bulunan İstasyon Caddesindeki konutların zemin katlarında ticari faaliyetler yapılmaktadır. Cadde boyunca bulunan dükkânlar ve alışveriş için bölgeye olan yönelim de araç yoğunluğunu artıran sebepler arasındadır. Bu durum çarşamba ve cumartesi günleri mahallede kurulan pazarla birlikte daha da yoğun yaşanmaktadır.

Resim 113

Bölgede bulunan boş alanlar otopark olarak değerlendirilmekte fakat problemi çözmede yeterli olamamaktadır. İstasyon Caddesi boyunca sıralanan apartmanlarda yapılacak cephe çalışmaları ile cadde daha düzenli bir hale getirilebilir.

Resim 114

6.1.4.Kurşunlu Mahallesi

Resim 115

Resim 116

Kurşunlu mahallesi dağ eteklerinde kurulmuş ve eğimli sokaklardan oluşmaktadır. Mahalle genel olarak bakıldığında düzensiz bir görüntü sergilemektedir. Mahallenin önemli problemlerinden biri ulaşım sorunudur. Şehir içinde diğer mahallelerle olan bağlantısı problemlidir. Mahalleye ulaşımı kolaylaştıracak yeni bağlantılar düşünülmelidir. Mahallede altyapı çalışmalarına önem verilmelidir. Mahalledeki elektrik hattının bir kısmı yeraltından geçirilmesine rağmen tamamlanmayan bölümleri mevcuttur.

Resim 117

6.1.5.Hacı İlyas Mahallesi

Resim 118

Resim 119

Mahallede ticaret alanları ve konut dokusu bir aradadır. Kentin genelinde olan otopark problemi önemli derecede bu mahallede de kendini göstermektedir. Yol kenarlarında park halindeki araçlar trafiğe açık alanları daha da dar hale getirmektedir. Bölgede yaya, araç yoğunluğu mevcuttur. Yayalar için ayrılmış yollar yeterli değildir.

Resim 120

6.1.6. Gökmedrese Mahallesi

Kent merkezinin çok yakınında bulunan mahallede çarpık yapılaşma ve düzensiz bir görüntü söz konusudur. Mahallede bulunan konutlar genelde az katlı ve düzensizdir. Kent merkezinde kırsal bir görüntü oluşturmaktadır. Bazı yapılar atıl durumdadır ve altyapı problemi mevcuttur.

Resim 121

Resim 122

Mahallede yer alan kent kültürü için önem arz eden eserler Kadılar Türbesi, Çeşmesi ve eski kalıntılar da bu bölgede atıl durumda bulunmaktadır. Bölgede yapılacak ıslah çalışmaları ile yol ve tretuvar düzenlemeleri yapılmalı, altyapı ve çevre düzenine önem verilmelidir.

Resim 123

Resim 124

Mahalledeki tarihi eserlerin çarpık ve dengesiz yapılaşma içinde, hemen yanında park etmiş halde bulunan araçlar arsında kaybolmasının önüne geçecek çalışmalar yapılmalıdır. Kentsel dönüşüm ve altyapı çalışmaları kapsamında bölge, tarihi eserleri daha korumacı bir şekilde içine alan ve kent içine dahil eden bir bütün olarak düzenlenebilir. Bölgede yapılacak rekreasyon çalışmaları, yol - tretuvar düzenlemeleri, düzensiz ve atıl durumdaki yapıların ayrıştırılması ve aydınlatma elemanlarının yenilenmesi ile bölge kentliye ve turistlere hitap edebilecek duruma getirilebilir.

Resim 125

Resim 126

Resim 127

Resim 128

Resim 129

6.1.7. Üçler Mahallesi

Resim 130

Resim 131

Üçler Mahallesi Amasya'nın güneyinde bulunan ve çarpık yapılaşmaya sahip mahallelerindendir. Mahallede kent genelinde olduğu gibi otopark sorunu mevcuttur. Mahalle kentsel dönüşüm kapsamında değerlendirilip düzenlenebilir. Çünkü mahallede atıl durumda bulunan konutlar mevcuttur. Yayalar için tretuvarlar düzenlenmeli, merdiven kaplamaları ve rekreasyon çalışmaları yapılmalı. Mahalle daha sağlıklı ve düzenli bir hale getirilmelidir.

Resim 132

Resim 133

6.1.8. Yüzevler Mahallesi

Amasya'nın merkezinde bulunan Yüzevler Mahallesi kentin eski yerleşim yerlerindendir. Mahallede bulunan konutlar genellikle 4-5 katlı apartmanlardır. Bitişik nizam şekilde sıralanmış apartmanlar arasında yeşil alan yok denecek kadar azdır. Yoğun konut dokusunun neden olduğu araç yoğunluğunu karşılayacak otopark bulunmadığından sokaklarda yol kenarları otopark olarak işletilmektedir. Ayrıca mahallede bulunan apartmanların büyük çoğunluğunda zemin katlar ticaret alanları olarak kullanılmaktadır. Bu durum konut dokusu ve araç açısından zaten yoğun olan mahallenin gün içinde daha da yoğun ve hareketli olmasına neden olmaktadır.

Resim 134

Resim 135

Gün boyu mahallede oluşan çevre ve gürültü kirliliği burada yaşayan mahalle sakinleri için oldukça sağlıksız bir ortam oluşmasına neden olmaktadır.

En önemli sorun olan otopark sorununu ortadan kaldırmak için şehrin alternatif yerlerinde otoparklar planlanarak araçlar sokak arasına değil bu otoparklara yönlendirilmelidir.

Resim 136

Resim 137

Yüzevler Mahallesinde zemin katlarda faaliyet gösterecek dükkânlardan mahallede yaşayan halkın sağlık, güvenlik ve huzurunu bozmayacak olanlara izin verilmelidir. Örneğin, bitişik nizam yoğun konut dokusu ve dar sokakları nedeniyle kış aylarında kirli hava mahalle aralarına hapsolup yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Mahallede bulunan balıkçı gibi yoğun koku ve çevre kirliliğine sebep olan dükkanlar mahallenin havasını tamamen sağlıksız bir duruma getirmekte ve insan sağlığını tehdit etmektedir. Bu gibi ticari faaliyet gösteren kişi ve kurumlar sokak aralarından çıkarılarak, kent merkezi dışında insan sağlığına zarar vermeyecek yerlere taşınmalıdırlar.

Mahalle kentsel dönüşüm kapsamında değerlendirilip, altyapı, otopark, rekreasyon, park, çevre düzenlemesi gibi konular uzun vadede kalıcı olacak şekilde planlanıp düzenlenebilir. Bölgenin ticaret ve konut bölümlerinin ayrıştırılması da kent ve sakinler açısından faydalı olabilir.

Mahallede altyapı çalışmalarına önem verilmelidir. Özellikle şiddetli yağmurlarda üst mahallelerden gelen yağmur suları sokaklara inerek tahliye edilemediği için sel meydana gelmektedir.

6.1.9. Şehirüstü Mahallesi

Resim 138

Resim 139

Amasya'nın güneyinde yer alan Şehirüstü Mahallesinde arazi yapısı meyilli olduğundan ulaşım konusunda problemli durumdadır.

Resim 140

Resim 141

Mahallede yapılacak yol ve tretuvar düzenleme çalışmaları ile mahalle daha düzenli bir görüntüye kavuşabilir.

6.1.10. Dere Mahallesi

Resim 142

Resim 143

Kırsal Bir yerleşim biçimine sahip olan dere mahallesi dağ eteklerine kurulmuştur. Bakımsız ve düzensiz bir yapılaşma göze çarpmaktadır. Atıl durumda kalan konutlar bulunmaktadır.

Resim 144

Resim 145

6.1.11. Sofular Mahallesi

Amasya'nın eski yerleşim yerlerinden olan sofular mahallesinde geleneksel Amasya evlerinden oluşan sokaklar yer almaktadır. Eski Amasya'dan günümüze kadar gelebilmiş olan mahallenin tarihi ve kültürel özelliği nedeniyle korunması gerekmektedir. Bu bölgedeki koruma ve sokak iyileştirme çalışmaları devam etmektedir. Bizden sonraki nesillerin de bu kültürü yaşayabilmeleri için üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirip koruma ve restorasyon çalışmalarına özen gösterilmelidir.

Resim 146

Resim 147

6.1.12. Savadiye Mahallesi

Amasya'nın doğusunda bulunan mahalle kırsal bir yerleşim biçimine sahiptir. Atıl durumda olan birçok konut bulunmaktadır. Altyapı, yol ve tretuvar çalışmaları yapılması gerekmektedir.

Resim 148

6.1.13. Şamlar Mahallesi ve İhsaniye Mahallesi

Şamlar ve İhsaniye Mahalleleri Amasya'nın kuzeyinde yer almaktadır. Bu mahalleler eğimli arazi üzerine kurulmuştur. Mahallelerde yol ve altyapı çalışmaları yapılması gerekmektedir. Bakımsız durumdaki konutlar çoğunluktadır. Bu konut dokusu içinde geleneksel Türk evi örneklerine de rastlamak mümkündür. Fakat bunlar harabe olmaya yüz tutmuş haldedir. Bu konutlar üzerinde koruma ve restorasyon çalışmaları yapılarak ve mevcut durumda çevre düzenlemesi yapılarak, geleneksel Türk Evi'nin nesiller boyu yaşatılmasına katkı sağlanabilir.

Resim 149

Resim 150

Resim 151

Resim 152

Resim 153

Resim 154

6.1.14. Bahçeleriçi ve Ellibeşevler Mahalleleri

Bahçeleriçi ve Ellibeşevler Mahalleleri Amasya'nın kuzeydoğusunda bulunan, en son kurulan ve gelişmeye devam etmekte olan mahallelerindendir. Son dönemde yapılaşmaya başladığı için kent genelinde baktığımızda sokakları, parkları ve yeşil alanları ile daha düzenli durumdadır.

Bazı bölgelerinde tretuvar ve yol düzenlemeleri yapılması gerekmektedir.

6.2. Tespit Edilen Başlıca Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Amasya'da yapılan çalışmalar ve mahallelerde yapılan genel incelemeler sonucunda ortak olarak birtakım problemler tespit edilmiştir. Bu problemler kentin gelişimini yönlendiren önemli alanlardadır. Bu problemler üzerinde detaylı düşünülüp doğru zamanda doğru çalışma ve değerlendirmeler yapıldığı takdirde kentin gelişimi ve refahı için önemli adımlar atılabilir.

6.2.1. Yapılaşmadan Kaynaklanan Sorunlar

Amasya'nın fiziki özellikleri, yerleşim planları üzerinde en belirleyici faktörlerden biridir. Etrafını çevreleyen dağlar nedeniyle kent merkezi çok fazla genişleyememekte, Yeşilırmak'a paralel bir şekilde uzayarak büyümektedir. Bu alan da kentlinin konut ihtiyacını karşılamaya bile yeterli kalmamaktadır. Bu durum Amasya'yı düzensiz ve sıkışık konutlardan oluşan bir şehir dokusuna dönüştürmeye başlamıştır. **Bunun önüne geçebilmek kentin uzun vadede büyüme planı yapılarak geleceğinin de düşünen yeni yerleşim alanları belirlenmelidir. Amasya bir bütün olarak, sadece kent merkezi değil ilçeleri ile birlikte düşünülerek planlanmalıdır. Yeni konut bölgeleri oluşturulmalıdır. Buna uygun altyapı ve ulaşım planları da mutlaka yapılmalıdır. Endüstriyel tesisler bu yerleşim yerlerinden ayrı ve tek bir bölge olarak düşünülmelidir.**

Kentin sahip olduğu ve kimliğini oluşturması gereken Yeşilırmak kente çok fazla dahil olamamakta, kentsel peyzaj ve kentsel kimlik oluşturabilecek şekilde yeterli seviyede kullanılamamaktadır. **Kentte en önemli farklılık oluşturacak en önemli kentsel öğe olarak düşünüldüğünde Yeşilırmak'ın; endüstriyel atıklar ve Yeşilırmak Havzasındaki erozyon nedeni ile kirlenmesinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve bununla ilgili kapsamlı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Böylece her kentte bulunmayan öğe olarak Yeşilırmak, kent kimliği üzerine olumlu etkiler yapacaktır.**

Son zamanlarda kentte artan yapılaşma kent cephesini değiştirmeye başlamıştır. Yeşilırmak bir kent elemanı, bir kent imajı olmanın daha da dışına çıkmaya başlamıştır. Irmak sadece kenarına sıralanan yeni yapıların manzarası olarak değer kazanmaya başlamıştır. Bu yeni yapılaşmalar su, yeşil ve kentlinin bütünlüğünü sağlayacak yeterli alanları kente bırakmadan Yeşilırmak boyunca sıralanmaktadır. Kentin iç kısımlarının Yeşilırmak ile olan ilişkisini tamamen kesmeye başlamıştır. **Yeşilırmağa bir kent elemanı olarak gereken değer verilmelidir. Kent Yeşilırmağı dışa atan bir tavırla değil onu içine alan bir yaklaşımla planlanmalıdır.**

Yeni yapılar ile ilgili tüm bunlar dışında bir diğer önemli sorun da cephelerdeki renk ve hareketlerde tarihi dokuyu dikkate almadan tasarlanmalarıdır. **Amasya kent genelinde bir bütün olarak tarihi yapılara sahip küçük bir şehirdir. Özellikle kent merkezinde yapılan yeni yapılar, tarihi yapıların çağdaş yapılar arasında kaybolmasını önleyecek şekilde tarihi dokuya uygun, oranları çok fazla değiştirmeden modernize edilmiş biçimde yapılmalı, malzeme ve renk seçiminde de bu konuda daha duyarlı davranılmalıdır. Kentteki yapıların bir dili olmalı ve bunun dışına çıkılmadan bütünlük korunmalıdır.**

Plansız şekilde, uzun vadedeki sonuçlar ve olası olumsuzluklar düşünülmeden yapılan yapılar ilerde kent için önemli ve geri dönüşü olmayan problemlere neden olmaktadır. **Toplu konutlar ulaşım ve altyapının daha önce planlanmış olduğu bölgelerde yapılmalıdır. Özellikler ırmak yataklarına yapı yapmaktan kaçınılmalı ve zemin etüdüne önem verilmelidir. Amasya'nın 1. derece deprem bölgesinde olduğu planlamanın hiçbir aşamasında göz ardı edilmemelidir.**

Kentsel Dönüşüm yasası çerçevesinde, kent merkezinin tarihi özelliklerinin ortaya çıkarılması ve kentsin gelişmesinin yeni bir plan kararıyla acilen sağlanması gerekmektedir.

6.2.2. Tarihi Dokunun Yıpranmasından Kaynaklanan Sorunlar

Kent içindeki çeşitli olumsuz uygulama ve planlamalarla tarihi doku zaman zaman zarar görmüş, bazı bölgelerinde bütünlüğü bozulmuştur. Amasya ilindeki imar planları kent sınırlarının genişlemesi dışında, tarihi doku ve anıtlarda bozulmalara sebep olmuş; yol açma ve genişletmeleri beraberinde yüksek yapılaşmayı getirmiştir. Özellikle yol kenarlarında 5 – 6 kata izin verilmesi ırmağa paralel yüksek yapıların oluşmasına neden olmuştur. Yalıboyu bölgesi incelendiğinde tarihi doku içinde birkaç tane bütüne uygun olmayan betonarme apartmanlar görmek mümkündür. **Amasya'nın sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler kenti turistik bir cazibe merkezi haline getirebilecek potansiyele sahiptir. Amasya özellikle**

Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinden günümüze kadar gelen birçok cami, medrese, çeşme, türbe, han, hamam, kaleler, surlar, ören yerleri, köprüler, bedestenler, geleneksel konutlar gibi tarihi yapıları ve doğal güzellikleri ile adeta bir açık hava müzesidir. Amasya'da turizmin gelişimi için "kentsel imaj" önemli bir faktördür. Ülkemizde genellikle turizm gelişimi deniz turizmine yoğunlaşmıştır. Amasya'nın bir deniz şehri olmamasına rağmen çok önemli tarihi öğeleri barındıran bir şehir olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. Gerek tarihsel ve kültürel miraslar açısından gerekse doğal değerler açısından görülmeye değer birçok önemli eser bulmak mümkündür. Özellikle Yeşilırmak kenarında sıralanan Yalıboyu Evleri bölgesi Amasya'nın Osmanlı döneminden günümüze kadar gelen ve kentin tarihi cephesini oluşturan en önemli tarihi bölgesidir. Organik yapısı ve cephelerdeki hareketleri Yeşilırmak ile birleşerek kente dinamizm kazandırmaktadır. Fakat bu bölgede bulunan birçok tarihi ev özgünlüğünü yitirmiştir. Bazı harap durumdaki evler yıkılıp dokuya uygun şekilde yeniden yapılmış, bazıları restore edilerek bölge korunmaya ve yaşatılmaya çalışılmaktadır. Fakat bu çalışmalarla bölge tek bir çalışma alanı olarak ele alınmamalı, diğer tüm sit alanları ile birlikte düşünülerek bir planlama yapılmalı ve koruma yöntemleri geliştirilmelidir.

Turizm sektörüne önemli katkı sağlayacak tarihi alan ve tarihi dokularda korumaya gereken önem gösterilmeli, bu bölgeler turistik cazibe ve çekim merkezleri haline gelmelidir. Yeni yapılaşma bölgeleri, tarihi dokuya zarar vermeyecek şekilde bu alanlardan ayrı tutularak belirlenip planlanmalı ve tarihi dokunun çağdaş yapılar arasında kaybolması, yıpranması önlenmelidir.

6.2.3. Ulaşım ve Trafikten Kaynaklanan Sorunlar

Amasya'nın en önemli ve günden güne daha da kendini göstermeye başlayan problemlerinden biri de ulaşım ve trafik problemidir. İlimizde mevcut bir çevre yolunun bulunmaması ve şehirlerarası otoyolun şehir merkezinden geçmesi, şehir merkezindeki trafik yoğunluğunu arttırmaktadır. Bunun sonucu olarak kentte görüntü kirliliği oluşmakta, alternatif yolların olmaması nedeniyle trafik kilitlenmekte ve motorlu taşıtlardan kaynaklı egzoz emisyonu, gürültü vb. çevresel problemler artmaktadır. Özellikle turistlerin yoğun olarak ilimize geldiği yaz aylarında araç sayısı daha da çoğalmakta, turlara ait yolcu otobüsleri durumu daha da vahim hale getirmekte ve kent merkeziden yaya ve turist dolaşımına çok fazla dolaşım alanı kalmamaktadır. **Bu duruma kent içinde yapılacak olan otoparklar çözüm**

olabilir. Ayrıca otopark yönetmelikleriyle yeni yapılacak olan yapıların kendilerine ait otoparklarının olmasına dikkat edilmelidir.

Diğer bir çözüm de kentliyi toplu taşıma araçlarına yönlendirecek yaklaşımlar geliştirmektir. Yaya ve bisiklet yolları geliştirilerek gün içinde trafiğe çıkan araç sayısı azaltılarak, probleme çözümler üretilebilir.

İlimizde hali hazırda devam eden çevre yolunun ise bağlantı noktasının belediye mücavir alan içine yapılması ve bu bölgelerin de şehrin gelişme alanında olmasından dolayı çevre yolunun zaman içinde işlevselliğinin azalacağı mütalaa edildiğinden şimdiden önlemler alınarak aynı problemlerin tekrar yaşanmaması için alternatif çevre yolu projelerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Çevre yolunun tamamlanmasıyla şehirlerarası otobüslerin ve şehir merkezinden geçen yolları kullanmasının önüne geçilerek kent içindeki trafik sorunu hafifletilebilir. Bunun yanında Amasya'da var olan demir yolunun da daha aktif bir şekilde kullanılması öngörülebilir.

Resmi kurum ve kuruluşların kent dışına taşınması da ulaşım sorunu için bir çözüm üretilebilir.

İlimizde ulaşım sorununu rahatlatmak için şehir trafiğine alternatif yol olarak;

1. **Halk Eğitim Merkezi ya da orduevinin karşısından ,veya Kunç köprüye gelmeden sağından Kurşunlu Mahallesine tünelle geçiş,**
2. **İhsaniye Mahallesinde Kale Yolu olarak kullanılan yolun eğim ve kotları düzenlenerek Kurşunlu Mahallesine bağlantı yolu**
3. **Sel Ağzı mevkiinde bulunan Yassı Kayanın altından Savadiye ve Dere Mahallerinden bağlantı yolu ile Memidede Mezarlığı Mevkiinden Karayoluna bağlantı yapılması düşünülebilir.**

6.2.3. Tarım, Hayvancılık ve Sanayi Kaynaklı Sorunlar

Amasya ilinde şehirleşme oranı oldukça düşük bir şekilde Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Çalışan nüfusun büyük bir kısmı tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır. İlde tarım sektöründe faaliyet gösterenlerin payı oldukça fazla olmasına rağmen tarımsal hâsıla düşük seviyede gerçekleşmektedir istenilen gelir elde edilememektedir. Tarımsal gelişme hızının nüfus artışını karşılamada yetersiz kalması, arazilerin satış miras gibi nedenlerle küçük parçalara bölünmesi, mülkiyet sistemindeki olumsuzluklar çok parçalı arazilerin oluşmasına neden olmuş bu da verimliliği azaltmıştır. **Bu konuda çözüm olarak; mülkiyet sistemindeki**

sorunların ele alınıp giderilmesi, çok sayıda küçük parçalı tarımsal alanların yerine daha geniş alanlarda üretim yapılmasının sağlanması, tarımda sulama yöntemlerinin geliştirilmesi, araştırmaların yapılıp tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi, arazilerin ve elde edilen ürünlerdeki kalitenin artırılması, yüksek gelir getiren bitkisel üretimin arttırılması sağlanabilir.

Amasya genelinde ekilebilir arazilerin çokluğu ve mera alanlarının daha az bulunması nedeniyle kentte hayvancılık faaliyetleri tarımsal faaliyetlerin gerisinde kalmıştır. Hayvancılık faaliyetleri büyük ölçüde geçim sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Bu durum da hayvancılık faaliyetlerinin küçük ve çok fazla alanda yapılmasına neden olmaktadır. Hayvansal atıkların bir arada toplanıp çevre sorunlarının önüne geçilmesini zorlaştıran bir durum meydana gelmektedir. Bu durum hayvansal alanların içinde bulunduğu konut dokusuna da olumsuz etkiler yaratmaktadır. **Sorun ile ilgili çözüm önerileri geliştirilebilir. Yerleşim ve çevre sorunlarının önüne geçilmesi ve bütün hayvansal alanlara bütüncül çözümler bulunabilmesi açısından Amasya ilinin ilçeleri ile mevcut durumları dikkate alınarak sektörel bazda gelişme planlarının yapılması, buna ilişkin sektöre entegre faaliyetlerin geliştirilmesi ve ayrıca küçük ölçekli işletmeler yerine büyük işletmelere yöneltilmesi ve gerekli teşviklerle desteklenmesi öngörülmektedir. Hayvancılığa yönelik bu yatırım ve teşvikler kent ve ilçe merkezleri dışında, konut dokusuna karışmadan faaliyet gösterebilecek alanlar olarak düzenlenebilir.**

Amasya'da sanayi tesisi sayısı çok fazla değildir, ancak sektörel çeşitlilik fazladır. Gıda ve maden sanayi ön planda olup, yağ, yem, un, maya, tekstil, mermer üretimi, süt ve süt ürünleri, metal sektörü başlıca sanayi kuruluşlarıdır. İlimizdeki Endüstriyel kuruluşlardan büyük kısmı emisyon izinleri almış, bazılarında çevre izni kapsamında çalışmalar devam etmektedir. **Amasya'da sanayi çok fazla gelişmiş olmasa da fabrika niteliğinde olan ya da olmayan her türlü endüstriyel kuruluş yerleşim yerleri dışında planlanmalıdır.**

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Amasya; hem sahip olduğu kültürel çeşitlilik ve tarihi değerleri, hem de tarımsal topraklar ve ürünlerdeki çeşitlilik açısından çok önemli potansiyellere sahiptir. Kentin sahip olduğu bu potansiyeller yapılacak analiz, değerlendirme, sorun tespiti ve çözüm öneren çalışmalarla harekete geçirilip kent için yararlı olacak duruma getirilebilir.

Amasya'nın gelişiminin ve bu durumun sürekliliğinin sağlanabilmesi için, sahip olunan veriler iyi değerlendirilmeli, kent genelindeki sorunlar tespit edilmeli ve sorunlara akılcı ve uzun vadede etkili olabilecek çözümler geliştirilmelidir. Önerilen çözümler geçici değil, kentin geleceği de düşünülerek planlanmış dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun çözümler olmalıdır.

Çeşitli toplumsal ihtiyaçlar nedeniyle kente müdahalede bulunulacaksa; öncelikle kentin fiziksel ve toplumsal boyutlarını dikkate alan çok boyutlu tarihsel bir değerlendirme yapılması, daha sonra yapılan değerlendirmeler ışığında müdahaleyi yönlendirecek önerilerin geliştirilmesi gerekir. Kentte tespit edilen sorunları çözüme kavuşturmak adına, kentin mevcut durumuna yapılan veya yapılacak olan en ufak bir hamle bile, onu yıllardır taşıdığı tarihi ve kültürel mirasından koparmamalıdır. Hazırlanacak çözüm önerileri ve planlamalarla kültürel miras ve tarihi mekânların özgünlüğü bozulmamalı, bunlar yaşayan ve kentin gelişimine katkı sağlayan duruma getirilmelidir. Bununla beraber kentin artan ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına yapılacak her yeni yapılaşma ve çeşitli müdahaleler de bu bağlamda değerlendirilmeli, kent her zaman kendi içinde bir bütün olarak ele alınmalıdır. Hatta kentin gelişiminde önemli bir faktör olduğu için ülke içindeki konumu, çevre il ve bölgelerle olan bağlantı ve ilişkileri de dikkate alınarak çözümler geliştirilmelidir. Geliştirilen çözümler sadece planlama ölçeğinde kalmamalı, uygulanabilir ve sürdürülebilir olmalıdır.

Amasya genelinde merkez ve ilçelerde kentin kalkınmasına ve gelişmesine yön verecek çalışmalar yapılırken, bölgeler iyi analiz edilmeli ve bu bölgeler sahip oldukları potansiyelleri en iyi şekilde açığa çıkarıp bundan fayda sağlanacak biçimde planlanmalıdır.

Amasya ili ele alınırken fiziksel, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda ayrı ayrı inceleme ve değerlendirme çalışmaları yapılmalı, sorunlu bölgeler ve konular tespit edilmeli, sorunların nedenleri araştırılmalı ve kalıcı çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Bir kentin coğrafi konumu, ekonomi ve yerleşim planlarını yönlendiren temel belirleyicidir. Kentlerin sosyal ve kültürel değerleri bulunduğu dönemin koşullarına bağlı olarak değişebilir fakat coğrafi konum ise kentin her zaman sabit kalan özelliğidir. Kentin geleceğine yönelik planlama çalışmalarında kentin coğrafi konumunu göz önünde bulundurmak faydalı olacaktır.

Amasya için tarihi doku ve sahip olduğu kültürel miras konusu fazlasıyla önem arz etmektedir. Son yıllarda idarece ve çeşitli yatırımlarla turistik alanda yapılan çalışmalar, tanıtım ve reklamlar sonucu ilimize gelen yerli ve yabancı turist sayısında gözle görülür bir artış dikkati çekmektedir. Bu da Amasya ilinin kalkınması ve gelişmesi için turizm sektörünün öncelikli olarak önem verilmesi gereken bir konu olduğunu göstermektedir.

Kentteki koruma sürecinde, tanıtım ve pazarlama da önemlidir. Kentteki farklılıklar ön plana çıkarılarak kent doğru bir şekilde tanıtılmalıdır.

Bu bağlamda hazırlanan bu raporla, Amasya'da yaşam kalitesini artırmak, fiziki durumunu yaşam için en uygun hale getirmek, Amasya'yı daha modern ve yaşanabilir bir kültür şehri, bir marka şehir yapabilmek için yapılacak çalışmalara envanter sunmak amaçlanmıştır.

İşbu inceleme raporu tarafımızdan hazırlanmış olup; saygılarımızla takdim ederiz.

HAZIRLAYANLAR

Ayşe CAN BİÇİCİ	Önder ARSLAN	Muhammed Akif KORKMAZ	Nazım ALTINÇAĞ	Ahmet Özkan KAYA
Mimar	Çevre Müh.	Şehir Plancısı	Har. Yük. Müh	.Jeo. Müh.

Seçkin ALTINÇAĞ
Müdür Yardımcısı

Ömer BOLAT
Çevre ve Şehircilik İl Müdürü